

VIGILIA

SZERKESZTI
SÍK SÁNDOR

ALBERT ISTVAN
BALÁSSY LÁSZLÓ
ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY
RÓNAY GYÖRGY
IJJAS ANTAL
CSANÁD BÉLA
RADÓ POLIKARP
MIHELICS VID
MAGYAR FERENC

írásai

1952 FEBRUÁR

Ára: 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Albert István:</i> Hogyan olvassuk a Bibliát?	57
<i>Balássy László:</i> Az a nap most már (Vers)	64
<i>Antoine de Saint-Exupéry:</i> Két kis novella	65
<i>Rónay György:</i> A lelki harc költője (Pierre Jean Jouve) ...	70
<i>Ijjas Antal:</i> A cezáreai fogoly (Elbeszélés)	79
<i>Csanád Béla:</i> Tengert sem láttál (Vers)	91

SZEMLE

<i>Radó Polikárp:</i> Böjtelő	93
A kis út	96
<i>Mihelics Vid:</i> Eszmék és tények	99
Damiani Szent Péter (Február 23)	109
<i>Magyar Ferenc:</i> Sár és arany	110

Felelős szerkesztő és kiadó:

Sik Sándor.

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György.*

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4, postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk számla száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ara: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

HOGYAN OLVASSUK A BIBLIÁT?

XII. Pius pápa írja a Szentírásról 1943-ban kiadott körleveleiben (*Divino afflante*): „Örömmel állapítható meg, hogy a Szentírás ismerete és használata a katolikusok körében nem kis mértékben előhaladt.“ Az emberek egyre nagyobb éhséggel fordulnak az Isten kinyilatkoztatott igéje felé, ami megmutatkozik a prédikációkkal szemben támasztott igényekben is. (V. ö. Miről szeretne hallani a hívő? Vigília 1951 április). „A hívek, főleg a profán és szent tudományokban jártasabbak inkább azt keresik, amit maga az Isten óhajt velünk közölni a Szentírásban, mintsem azt, amit az ékeesszóló szónok vagy író a Biblia szavait bizonyos ügyességgel forgatva belőlük kihoz.“ (*Div. affl.*) Ma már nem csodálkozunk azon, ha nem kis számban vannak férfiak és nők, akik a Szentírás rendszeres olvasói, ha családokban közösen olvassák a Bibliát, és egyre többen ismerik fel az „Uram kihez menjünk, az örök élet igéi nálad vannak“ jelentőségét.

A Szentírás jelentőségére való ráeszmélés örvendetes ténye teszi időszerűvé, hogy szemébe nézzünk néhány ezzel kapcsolatos problémának. Mindenekelőtt három kérdésre válaszolunk. Az első: *Kell-e olvasnunk a Bibliát?* A válasz határozott nem. Az Egyház ismételten elítélte azt a tanítást, amely a Szentírás olvasását mindenki számára szükségesnek és kötelezőnek mondotta (XI. Kelemen: *Unigenitus*, VI. Pius: *Auctorem fidei*). Az Egyháznak ez az állásfoglalása természetes és egyáltalában nem meglepő. A híveknek ugyan kötelességük az Isten kinyilatkoztatásához szabni életüket, de a kinyilatkoztatásnak nem egyetlen forrása a Szentírás. Ott van mellette a szenthagyomány is, amely él az Egyház tanításában. A hívő tehát, még ha soha kezébe sem veszi a Szentírást, élhet a kinyilatkoztatás szerint, élhet a Szentírásból is, amit az Egyház tanítása közvetít számára. „Aki a hitre, reményre és szeretetre támaszkodik, nem szorul az Írásra, legföljebb mások oktatása végett; csakugyan e három által élnek sokan a pusztában kódex nélkül is“ (Szent Agoston).

Az előbbi kérdésre adott válasszal kapcsolatban könnyen felmerülhet a másik kérdés: *Nincs-e igazuk azoknak, akik azt állítják, hogy az Egyház nem szívesen látja hívei kezében a Bibliát, sőt voltak idők, amikor egyenesen tiltotta annak olvasását?* Erre is a leghatározottabb nemmel kell válaszolnunk. A kérdés első felével az alábbiakban még foglalkozunk, a kérdés második felére vonatkozólag pedig idézhetjük a Szentatya szavát, amely tövéseken mondja azt „a régi hamis hiedelmet, mintha az Egyház valamikép is ellenezte volna a Szentírás modern nyelveken való olvasását és ez elé bármiféle akadályt gördített volna“ (*Div.*

affl.). Valóban, az Egyház a Biblia olvasását sohasem tiltalmazta, legfeljebb bizonyos kiadásokat. Ma is szigorúan tiltja olyan Biblia-kiadások olvasását, amelyek nem egyházi jóváhagyással jelentek meg (Egyh. törvk. 1391. és 1399. kánon). Ez azonban természetes, sőt kötelessége is az Egyháznak, mert rendeltetéséből következik. A Szentírást, az Isten szavát is sokféleképpen lehet ugyanis fordítani és magyarázni. Arius a Bibliára hivatkozik és tagadja Krisztus istenségét; Szent Athanáz ugyancsak a Bibliából bizonyítja és állítja azt. Szent Cyprián és Szent Ágoston a Bibliából bizonyítják a látható Egyház alapítását, Luther tagadja azt ugyancsak a Bibliára való hivatkozással. Cromwell háborút indít a Biblia nevében, Tolsztoj pedig ugyanannak a Bibliának nevében a pacifizmust hirdeti. Valóban, a Biblia az a könyv, amelyben mindenki a maga dogmáit keresi. (Hic liber est in quo quaerit sua dogmata quisque. Invenit et pariter dogmata quisque sua. S. Werenfels). Az Egyháznak, az isteni igazság hivatott őrzőjének pedig kötelessége vigyázni, hogy a kinyilatkoztatás tisztán és ne meghamisítva kerüljön az emberek elé, óvást emelni ott, ahol veszedelmeket lát és őrizni a tan tisztaságát.

Ezek után önként adódik a harmadik kérdés: *Milyen álláspontot képvisel az Egyház a Biblia olvasását illetően?* A helyes válasz mint annyi másban, itt is a véletek között a közepre mutat. Sem nem teszi kötelezővé, sem nem tiltja, ellenben nagyon ajánlja. Szinte áttekinthetetlen azoknak a tényeknek sorozata, amelyek azt igazolják, milyen megbecsülésben részesítette az Egyház minden időben a Bibliát, és mennyire törekedett azt a hívekhez közelebb vinni. Legyen elég csak a különböző nyelveken készült megszámlálhatatlan Szentíráskiadásra utalni, az Egyház kebelén belül alakult mozgalmakra, társulatokra (a Szentatyán külön dícsérettel emlékezik meg a Szent Jeromos-Társaságról), amelyek mind az említett cél szolgálatában álltak vagy állnak ma is. Joggal írhatja tehát a Szentatyán: „Épöly kevéssé hallgathatjuk el mindazt, amit elődeink minden kínálkozó alkalommal ajánlottak, ez pedig a Szentírást tanulmányozása, jámbor olvasása, a róla való prédikálás és elmélkedés“ (Div. affl.). Ha elégséges is a hívőnek követni, élni a kinyilatkoztatást tanító Egyház útmutatásait, a tudatosságra törekvő hit, a teljességre törekvő élet el akar jutni a forrásokhoz is, ahonnan ez a hit és élet fakad. Ezt akarja az Egyház és ehhez akarja hozzásegíteni a híveket akkor, amikor a Bibliára irányítja tekintetüket.

A Biblia azonban sajátos könyv. Chiffrot találóan hasonlítja olvasását a zsidó nép pusztai vándorlásához, amikor manna hullott az égből és források fakadtak, de ott volt a puszta a maga sivárságával, veszélyeivel, fáradságos vándorlásaival negyven esztendőn keresztül, míg átléphették az Igéret földjének határait. A Szentírástban elsősorban ezt az égi mannat, az Isten igéjének életet adó forrásvizét keressük, Isten szavának hozzáánk szöve

üzeneteit. Azt, amit Szent Ágoston kapott, amikor feléje hangzott a „vedd és olvasd“, vagy Szent Ferenc, amikor hallotta a Szentírás szavát: „Ne legyen se köntöstök, se sarutok“, amely szavak azután döntő elhatározással voltak életükre. Ezek azok a pillanatok, amikor úgy érezzük, hogy az Isten szól hozzánk, nyúl bele erőteljesen életünkbe és fog kézen bennünket. Meg kell azonban tapasztalnunk a pusztá veszéyleit és fáradsalmait is, azt, hogy a Szentírás kemény feladat s nem ritkán súlyos nehézségek és komoly problémák elé állítja olvasóját.

A nehézségek egy része mindenesetre abból adódik, hogy a *Biblia tőlünk távol eső korban született*. Megközelítőleg másfél évezred alatt, a Kr. e. 1400. évtől Kr. u. 100-ig keletkeztek a Biblia különböző könyvei. Bár Isten szava, de emberekhez szól, éppen azért *magán viseli korának bélyegét*, nemcsak nyelvben, hanem a gondolkodás- és kifejezőmódban is. Bár a Szentírás nem is a választott nép története, hanem a kinyilatkoztatásé, mindazonáltal, mivel a kinyilatkoztatás időben történt, kapcsolódik bizonyos történeti eseményekhez, elsősorban a választott nép történetéhez. A Szentírás megértése tehát feltételezi a kor ismeretét, a belecélést annak szellemébe, ami előtanulmányok vagy legalább magyarázatok, a jegyzetek figyelmes tanulmányozása nélkül aligha érhető el. A Szentírás olvasása tehát komoly szellemi munkát is jelent.

A nehézségek másik forrása az a tény, hogy a *Szentírás a legsúlyosabb problémákat boncolgatja*, amelyekkel szembenáll egyrészt az emberi értelem gyengesége, korlátozottsága, másrészt tunyasága, menekülése a komoly igényeket támasztó feladatok elől. A Szentírás első könyve a kezdettel, a világmindenség létbeszólításával indul, és utolsó könyve a földi életet lezáró, megpecsételő, ítéletre jövő Krisztus eljövételével fejeződik be. A két határpont között hozza az Isten munkáját, az Isten tervének kibontakozását az emberek között. Mit tett Isten az emberekért? Hogyan vezette őket a teremtés hajnalától a bűnbeesés tragédiája után az Ószövetség kereső, várakozásteljes homályán keresztül a Messiás Újszövetségébe és ebben az isteni életre. Az Isten hatalmának, fenségének, bölcsességének, szeretetének és irgalmasságának lépéseit halljuk végig a történések útján. Isteni tények, követelések, tanítások, útmutatások, amelyekkel kapcsolatban nemcsak az emberi értelem kénytelen észrevenni, hogy „némely dolgokat nehéz megérteni“ (2 Pét. 3, 16), hanem amelyek ellen az akarat lázadásza is feltámad, „kemény beszéd ez, ki hallgathatja azt!“ (Ján. 6, 61). Az emberi természet gyengesége, hogy ahol hősies, eszméivel és hajlamaival ellentétben álló emberfeletti követelésekkel találkozunk, azt hajlandó túlzásnak, képes beszédnek, reá nem vonatkozó kijelentésnek minősíteni s leszállítani a maga törpe emberi mértékére. Az Úr szavai Ábrahámhoz a Moria-hegyen, a hegyi beszéd követelései, az Úr Jézusnak a gazdag ifjúhoz intézett szavai

túlhaladják a mi emberi mértékünket, tehát nem lehetnek a mi törvényünk — gondoljuk. Ez az önmagából kilépni nem akaró emberi gyengeség sokasem tud megbirkózni a Biblia-nyújtotta feladatokkal. *Az Isten szava teljes megnyíltságot, kereső, kutató erőfeszítést és befogadó készséget kíván az olvasótól.*

A legtöbb problémát azonban a *Szentírás sugalmazottsága* jelenti az olvasó számára. A sugalmazás (inspiráció) Isten titokzatos, természetfölötti hatása egy embernek (a szentkönyv szerzőjének) akaratára és értelmére, amelynek következtében az indítást és képességet kap ahhoz, hogy bizonyos dolgokat Isten nevében leírjon és úgy írjon le, ahogyan Isten akarja. Ennek következménye, hogy a Szentírás minden könyvének a legkisebb részletekig terjedően Isten az elsődleges szerzője. Nem lehet abban semmi, ami ellenkeznék Isten tulajdonságaival, vagy ami méltatlan volna Őhozzá. A sugalmazás azonban nem mechanikus ráhatás, nem teszi az emberi szerzőt automatává, emberi képességeitől megfosztott eszközzé, a természetfölöttinek akarat nélküli szócsövévé. Isten az embert természetének megfelelően használja fel. Mindaz tehát, amit az emberi szerzők leírnak, magán viseli egyéniségük bélyegét. Emberek maradnak, koruk gyermekei, akik koruknak nyelvén és módján gondolkodnak, írnak és beszélnek, természetesen úgy azonban, hogy a sugalmazó Isten szándékai-val nem kerülnek ellentétbe. Ennek a kettős, isteni és emberi elemnek összeforrása jellemzi a Szentírás könyveit. *Isten szava, de emberi alakban, emberi közvetítéssel.* Hasonlóan az Isten örök Igéjéhez, aki emberi testet öltött és miközttünk élt, egészen mint ember és egészen mint Isten. Aki figyelmen kívül hagyja az emberi szerző munkáját, nem érti meg a Szentírást, és leküzdhetetlen akadályokba ütközik. Aki viszont az isteni elemet akarja kikapcsolni, tisztára emberi művet csinál belőle és meghamisítja lényegét. Mert mindkettő hozzátartozik a Szentíráshoz és mindkettő érvényesül is a maga természetének megfelelően. „Amint ugyanis Isten lényegi Igéje mindenben hasonlónak lett az emberekhez a bűnt kivéve, ugyanúgy Isten kijelentései, emberileg kifejezve, mindenben hasonlónak lettek az emberi nyelvhez, a tévedést kivéve“ (Div. affl.). Nem lehet a két elemet a Szentírásban szétválasztani, miként az Úr Krisztusban sem lehet az istenséget elválasztani az emberségtől. Mindazonáltal vannak a Szentírásnak olyan tulajdonságai, amelyekről megállapítható, az isteni vagy emberi működésnek tulajdoníthatók-e, miként Jézusnak is voltak tettei (álom, fáradság, szomorúság, halál), amelyek emberségének voltak megnyilatkozásai és olyanok, amelyekben istensége lépett az emberek elé (csodái, táborhegyi megdicsőülése, feláramadása stb.).

Igy kétségtelenül az isteni szerzőségnek következménye, hogy *a helyesen értelmezett Szentírásban semmi sincs, ami az igazsággal ellentétben állna.* Amit a Szentírás állít, az megfellebbez-

hetetlen igazság, és minden, ami a Szentírásban van, igaz abban az értelemben, amelyben azt ténylegesen állítja.

Az isteni szerzőség következménye, hogy a *Szentírásban nyilvánkoztatás van*, azaz olyan igazságok, amelyeket az ember magától nem tudna megismerni.

Az isteni szerzőség megnyilatkozása, hogy a *Szentírás bizonyos helyein a belülszerinti értelem mögött egy mélyebb, lelki értelem rejlik*. „Valójában csak Isten ismerhette és nyilatkoztathatta ki nekünk a lelki értelmet... Azokat a dolgokat, amelyekről az Ószövetségben szó volt és amelyek ott történtek, Isten bölcsen úgy rendezte el, hogy az, ami megtörtént, lelki értelemben, előlegezett lelképe legyen annak, aminek a kegyelem ujszövetségi törvényében kellett megvalósulnia“ (Div. affl.).

Kétségtelenül az is elsősorban az isteni szerzőségnek tulajdonítható, hogy bár a szövszerinti értelem világosan egy konkrét helyzetre vonatkozik, sokszor úgy érezzük, mintha a Szentírás közvetlenül nekünk íródott volna. *a mi számunkra is van a szövszerinti értelem mögött átvitt értelemben mondanivalója*. A Szentírás alakjai (Sára és Hágár, Ézsau és Jákob, Sámuel és Saul, Péter és János, Mária és Mária, Nikodémus és Pilátus, Pál és Lukács stb.) egyszer élt történelmi személyek, de egyúttal őstípusok, akik újra és újra fellépnek a történelem színpadán. Történetek is, mint a Tábor hegye és a Golgota, a templomi árusok, az átvő tanítványok, a hozsanna és a feszítsd meg között hullámozó tömeg újra és újra visszatérnek a történelem folyamán és beszélnek hozzánk.

Az emberi szerzőség következménye, hogy *bizonyos kérdésekről a Szentírás nem úgy beszél, ahogyan azokat például a tudomány fogalmazza meg*. A Szentírásban ugyanis Isten az üdvösségre hívatott és az üdvösség felé törekvő ember számára akart segítő eszközt adni. Aminek ebből a szempontból nincs jelentősége, ami ezzel nincs összefüggésben, arról a Szentírás nem beszél az emberi tudásvágyat teljesen kielégítő módon. Így hiába keresnénk a szaktudományokra vonatkozólag felvilágosítást a Szentírásban, nem kapnánk meg a kívánt tájékoztatást. „Ezt a (természet-) tudományt ugyanis nem vesztette el büne következtében az ember; ezért a Szentírás ezekre vonatkozólag nem tanítja, hanem a lélek tudományára, amit bűnével elveszített“ (Petrus Lombardus). A profán tudományok területeit az isteni Gondviselés az emberi kutatásra, az emberi ész állandó munkájára bízta. Ez is egy módja a föld meghódításának, amit a Teremtő az embernek feladatává tett. „A szentírók, vagy, helyesebben — Szent Ágoston szavait használva — az általuk szóló Szentlélek nem akarta az embereket megtanítani a látható dolgok belső összetételére, hisz ez nem mozdítja elő senkinek az üdvösségét“ (Div. affl.).

Ez természetesen nem jelenti, hogy az üdvösségre közvetlenül

nem vonatkozó részek kevésbé vannak sugalmazva, vagy hogy azokra vonatkozólag a Szentírás nem igazán tanít. A sugalmazás és a tévedésmentesség kiterjed a Szentírás egész terjedelmére. Az emberi szerző azonban *mondanivalójának közlésére sokszor olyan formát használ, amely egészen az ő koráé, benne tehát a valóság ábrázolásának egy a mienktől eltérő módjával van dolgunk.* „A régi keletiek ugyanis gondolataik kifejezésére nemcsak más szóalakzatokat és beszédformákat használtak, mint mi, hanem sokszor olyanokat, amelyek saját korukban és embereiknél voltak szokásosak... az élet szokásainak és szabályainak ábrázolására és történelmi tények meg események elbeszélésére... A szentíróknál előfordulnak bizonyos ábrázolás- és előadásformák, bizonyos sajátosságok, melyek kiváltkép a sémi nyelvekben lefektetők fel, állítások, melyeket megközelítőknak nevezhetnénk, tulzón jelképes beszédek, sőt néha látszólag ellentmondó kifejezések, melyek arra szolgálnak, hogy az előadott tények erősebben vésődjenek az emlékezetbe“ (Div. affl.).

Igy például Mózes első könyve úgy írja le a világ teremtését, mint hat nap alatt végbevitt isteni munkát. Ennek a teremtéstörténetnek magyarázása már rengeteg problémát okozott a magyarázóknak, más oldalról pedig nem egyszer örömmel mutattak rá azokra a természettudományos képtelenségekre, amelyekkel a betűszerinti magyarázat maga után von. Pedig nagyon egyszerű a kérdés megoldása. Mózes teremtéstörténetében egy irodalmi formával, egy sajátos ábrázolási móddal van dolgunk, amely megtelet Mózes korának. A szentíró bizonyos igazságokat akart közölni, (a világ nem magától való, Isten teremtette, jönnek teremtette, stb.) és ehhez olyan formát választott, amit korának emberei megértettek. Ha a „tudomány“ nyelvén szólt volna hozzájuk, ha olyan fogalmakat használt volna, amelyek körül a modern tudomány is még csak tapogatózik, semmit sem értettek volna belőle. Hasonlóképpen a vízözön leírásánál ilyen kifejezések: „vígy be majd minden állatból“, „a vizek elborítanak minden magas hegyet az egész földön“, „odavesze minden test“, „eltörle az Isten minden lényt, mely a földön volt“, korántsem jelentik azt, hogy a vízözön az egész földkerekséget elborította, és hogy minden állat vagy akárcsak minden ember is elpusztult a bárkában levőkön kívül. Ezek a kifejezések is egy a kor szellemének megfelelő és a kor emberei által megértett ábrázolási módot képviselnek, amelyben a szentíró a maga mondanivalóját — (hogy Isten az emberek romlottsága miatt az özönvízzel árasztotta el a megbüntetésű emberek által lakott földrészt, amely a szentírónak és a korának „a földet“ jelentette), — kifejezte. Valószínűleg ilyen sajátos irodalmi formával van dolgunk Tóbiás, Judit és Eszter könyvében is. Ezek a könyvek, bár lényegükben történelmi tényeket írnak le, minden részletükben mégsem történelmi. A szent szerző a maga tanító célja érdekében kora szokásának

megfelelően a történeti magot díszítő elemekkel, költött részek hozzáadásával bővítette. Ezzel nem vétett az igazság ellen, mert ő tudta, hogy mit akar könyvével elérni és olvasói is megértették őt. Ez a különleges irodalmi forma, sajátos ábrázolási mód a megoldása az Énekek énekében előforduló s a mai olvasókra sokszor szokatlanul és merészen ható képeknek és kifejezéseknek is. Az Úr Jézus is ilyen sajátos ábrázolási módot, különleges irodalmi műfajt alkalmazott, amikor példabeszédekben adta elő tanítását, és az Isten országának titkait a búza, a konkoly, az elrejtett kincs, a halászháló stb. képébe öltöztette.

Az említettek csak példák s mellettük a Szentírás számos egyéb helyének értelmezéséhez ugyancsak ez a sajátos ábrázolási mód adja meg a kulcsot. Ezeknek a szentírók által használt különböző irodalmi formáknak felismerése és figyelembevétele nélkülözhetetlenül szükséges a Szentírás megértéséhez, különösen mikor a Szentírásnak és a tudományoknak ellentmondásáról van szó. „Ha egyes emberek újra meg újra kifogásolják, hogy a szentírók eltértek a történelmi hűségtől, vagy kevésbé hűségesen adták elő tényeket, nyilvánvaló, hogy csak azokat a régiéknél szokásban levő beszédmódokat és elbeszélő műfajokat alkalmazták, amelyeket a kölesművés érintkezésben mindenütt használni szoktak és a mindennapi használatban elismerten megengedetteknek tekintettek” (Div. affl.). Aki ezek szemeltartásával olvassa a Szentírást, aligha jut kísértésbe, hogy tévedéssel vádolja, ellenkezőleg újra meg újra csodálattal telik el azon az isteni bölcseségen, amely minden lapjából árad.

Az Isten igéjének időben való megtestesülésével és az emberi szerzőséggel kell kapcsolatba hoznunk a Szentírásnak azokat a helyeit, ahol a mi felfogásunktól különböző vagy azt egyenesen sértő kitételekkel, történetekkel, ábrázolásokkal találkozunk. *A Szentírásban a legváltozatosabb jellemek, a legkülönbözőbb egyéniségek lépnek elénk:* az „Istennel járó” jámborok, a méltóságteles pátriárkák, a tiszteletet parancsoló rettenthetetlen hősök, az ércemény homlokú és hajlíthatatlan gerincű proféták, a gyengédségnél és bensőségnek megkapó példái mellett hidegen számitó gonosztevők, kegyetlen orvgyilkosok, élsóvár kéjencek, paráználkák, ravaszul számító önzők, emberi gyengeségekben bukácsolók. Emberek, amilyeneket az élet produkál. A Szentírás sokszor csak elmondja tetteiket, anélkül, hogy azokról erkölcsi ítéletet mondana, mert a tettek magukban is világosan beszélnek. Többször azonban a „nagyokkal”, a „jámborokkal” kapcsolatban is olyan tényeket vagyunk kénytelenek tudomásul venni, melyek ellen erkölcsi érzékünk tiltakozik. Különösen ilyen esetekben kell arra gondolnunk, hogy nem szabad az embereket és eseményeket körülből kiragadnunk, ha nem akarunk megítélésükben tévedni és velük szemben igazságtalanok lenni. Ennek a tételnek szem elől tartása, ha nem is szüntet meg minden nehézséget, főként az Ószövetség olvasásakor, nagyon sok problémán átsegít.

A Bibliát sokféleképpen olvashatja az ember. A legtöbb hívő először és elsősorban a *liturgiában*, főként a szentmise szövegeiben találkozik vele. Az olvasásnak ez a fajtája, a liturgia átélése különösen alkalmas arra, hogy hozzásegítsen a Biblia szövegének igazi teológiai tartalmához és a mögötte rejlő mély lelki értelemhez.

Lehet a Bibliát *pusztán kíváncsiságból* is olvasni, hogy megtudjuk, mi van benne. Ez az olvasás sem terméketlen. Az ilyen olvasók közül nagyon sokan adtak már igazat Boylenak, a kiváló kémikusnak: „A Biblia mellett az emberi írások, még a legjobbak is, csak olyanok, mint a bolygók, amelyek fényüket és ragyogásukat a Naptól kapják.“

Nagyobb igényeket támaszt és kétségtelenül többet is merít a Bibliából, aki *kutató elmével* veszi kezébe, tudni akar, meg akarja ismerni az Isten tanítását. Aki így nyúl hozzá, előbb-utóbb eljut oda, hogy nem tud szabadulni tőle, és Lacordairerrel vallja: „Harminc éve olvasom a Bibliát s minden nap új fényeket és új mélységeket fedezek fel benne. Micsoda különbség! Az emberi szót egyszerre kimeríthetem, itt mélységekkel állok szemben, amelyeket nem tudok kimeríteni.“

Igazi isteni erejét és gazdagságát azonban annak tárja fel a Szentírás, aki Mózesként oldott sarukkal, térdrehulló tisztelettel, az Isten szavát hallani akaró és tenni kész lélek megnyíltságával olvassa. Az ilyen megtapasztalja Szent Agoston szavainak igazát: „A Szentírás olyan nyelvet használ, amely fenségével a kevély szellemeket megszegyeníti, mélységével a gondolkodókat tiszteletre kényszeríti, igazságával a nagy lelkeknek felüdülést, leereszkedésével a kicsinyeknek táplálékot nyújt.“

AZ A NAP MOST MÁ

*Az a nap most már mindig egy veled,
amikor együtt mentünk, rengeleg
erdőkön át, az égak között néha
átelcszelt a Nap bíboros taréja,
mint nyár-küldötte, késő üzenet...*

*Lassan megnyúltak az árnyak, a színek
és vonalak megfakultak, s szelíden
ömlött el a tájon a esend és minden
belésmúlt az Isten tenycrebe,
még átölelt az este és a béke...*

*Oh éreztetek igazán engémnek,
cágyának, jörvőnek, beteljesedésnek!
S ahogy mentünk a csendben és az estben,
lelkünkhez ért a titok és a lelkünk
ölelkezett az áldott Végtelennel!*

Balássy László

KÉT KIS NOVELLA

A MOSOLY

Az igazi csodák mily kevés zajt ütnek! A lényeges dolgok milyen egyszerűek! Életem ama pillanatáról szinte nincs is mit mondanom, álomban kell újra élnem, hogy halljam a barátom szavát.

A háború előtt volt, a Saône partján, Tournus közelében. A vendéglő faerkélye kihajolt a folyó fölébe. Puhafa asztalra könyököltünk, melybe a vendégek bevésték nevüket. Két Pernod-t rendeltünk. Az orvos ugyan megtiltotta neked az alkoholt, de nagy alkalmakkor kissé csalni szoktál. Már pedig ez az volt. Hogy mi okozta jókedvünket, az épp oly kitapinthatatlan volt, mint a napfény minősége. Tehát az ünnepi Pernod mellett döntöttél. És minthogy pár lépésre tőlünk két hajóslegény éppen rakodott egy hajóból, meghívtuk őket is. Az erkélyről intettünk nekik. És ők jöttek. Jöttek, minden ceremónia nélkül. Egész természetesnek találtuk, hogy társakat is hívjunk, talán mert valami láthatatlan ünnep volt a szívünkben. Oly világos volt, hogy elfogadják meghívásunkat. El is jöttek és koccintottunk.

A nap olyan jól sütött. Langyos mézében fürödtek a nyárfák a tulusi parton és az egész síkság a látóhatár széléig. Egyre vidémbábbak lettünk, magunk se tudtuk, miért. Olyan megnyugtató érzés volt, hogy a nap süt, a folyó folyik, az ételünk étel, a hajósok felelték a hívásra, a pincérlány boldog nyájassággal szolgálta ki, mint aki háziasszony egy örök lakomán. Tökéletes békeben voltunk, távol minden felfordulástól, egy végleges civilizáció fölén. Valamiképpen tökéletes állapot volt ez és minthogy minden kívánságunk teljesült, nem volt mit mondanunk egymásnak. Úgy éreztük, tiszták vagyunk, bölcssek, őszinték, megériők. Nem tudtuk volna megmondani, milyen igazság nyilatkozott meg bennünk, de a biztonság érzése uralkodott rajtunk. Valami büszke biztonságérzet.

A világegyetem rajtunk keresztül mutatta ki jóindulatát. A sűrűsödő ősködök, a szilárduló bolygók, az első véglények, az élet poptant műve a véglénytől az emberig, minden szerencsésen összejátszott, hogy rajtunk keresztül eljusson az öröm ilyen minőségig. Valljuk be, nem is olyan rossz eredmény!

Igy élveztük hát a néma egyetértést és a szinte vallási szeretkezésokat. A pincér-papnő jövés-menésétől elringatva koccintgattunk a két hajóslegénnyel, mint egyazon szektáé hívei, bár magunk se tudtuk, milyen szektáé. Az egyik hajós hollandus volt, a másik német. A náciak elől menekült, mert üldözték, mint zsidót, kommunisztát vagy katolikust. (Már nem emlékszem, milyen

cimkét ragasztottak rá.) De e percben a hajós már nem volt cimke, mert most a tartalom számított, az emberi anyag. Egyszerűen a barátunk volt. És mint barátok, egyetértettünk. Te egyetértettél. Én egyetértettem. A hajósok és a pincérlány egyetértettek. Hogy az egyetértés mire vonatkozott? A Pernodra? Az élet értelmére? A napsütésre? Azt igazán nem tudtuk volna megmondani. De ez az egyetértés olyan tökéletes volt, olyan mélyen gyökeredzett, olyan kézzelfogható, bár szavakkal meg nem fogalmazható lényegre vonatkozott, hogy képesek lettünk volna a vendéglőt erődde alakítani, kiállni egy ostromot és meghalni a győzszőrök tövében, csakhogy megmentünk ezt a lényegét.

Hogy miféle lényegét?... Éppen ez az, amit nem tudok szavakkal kifejezni. Csak a visszfényét ejteném foglyul, az igazság kisiklanék a szavak között. Azt hiszem, homályos lennék, ha azt mondanám, szívesen harcoltunk volna, hogy megmentünk a hajólegények mosolyát, a te mosolyodat, az én mosolyomat, a kiszolgálólány mosolyát; hogy megmentünk a napsütésnek ezt a esodáját, amely évmilliók óta fáradozik, hogy eljusson ehhez a mosolyhoz, a mosolynak ehhez a minőségéhez.

A lényeg többnyire súlytalan. A lényeg itt látszólag ez a mosoly volt. Mert sokszor a mosoly a lényeg. A mosollyal fizetni lehet. A mosollyal kárpótolni lehet. A mosollyal életet lehet adni. És van mosoly, melyért meghal az ember.

A KIS HERCEG UTAZÁSA

Egy szép napon a kis herceg elhatározta, hogy útrakel. Elhagyta hát a csillagot, amelyen élt, s egy másik csillagon kötött ki. Ezen élt a Hiú Ember.

— Ó... Ó... lám csak, bámulóm érkezik — kiáltotta már meszsziről, mikor a kis herceget meglátta. Mert a Hiú Ember azt hitte, mindenki, aki hozzá közelít, bámulója.

— Jó napot — köszönt a kis herceg. — Milyen mókás kalapot viselsz.

— Azért ilyen, mert gyakran meg kell emelnem. Sokan ünnepelnek, s ezt mindig kalaplengetéssel köszönöm meg. Csak az a baj, hogy tulságosan ritkák erre a járókelők.

— Valóban? — kérdezte a kis herceg, hogy mondjon valamit. Mert nem sokat értett az egészből.

— Tapsolj! — unszolta a Hiú Ember.

A kis herceg udvariasságból összeütötte a tenyerét. A Hiú Ember szerény ábrázattal megemelte a kalapját.

Lám, ez egészen mulatságos, gondolta a kis herceg s még néhányszor összeütötte a tenyerét. A Hiú Ember minden alkalmal mosolyogva megemelte a kalapját.

Öt perc múlva a kis herceg ráunt az egybangú játékra.

— Mit kellettene tennem, hogy leessék a fejedről az a furesa kalap?

Kérdése válasz nélkül maradt. A Hiú Ember füle csak az ismerő szavakat hallotta meg.

— Nagyon csodálsz engem, ugye? — kérdezte.

— Mit jelent az, hogy csodálui? Nem értem.

— Azt jelenti, hogy engem tartasz bolygómón a legszebb, legjobban öltözött, leggazdagabb és legokosabb embernek.

— Hogyan? Hisz egymagad élsz az egész csillagon!

— Mindegy. Szerezz örömet nekem és csodálj.

— Nem bánom — vonta meg a vállát a kis herceg — ha ezzel örömet szerzek neked, csodállak. De miért tartod ezt olyan fontosnak?

És tovább állt, mert nagyon únta már a Hiú Embert.

Mialatt folytatta útját, azon gondolkozott, milyen különösek is a nagy emberek.

A legközelebbi csillagon a Részeges lakott.

Nála rövid ideig tartózkodott, és utána nagyon elszomorodott.

— Mit csinálsz? — kérdezte, mikor meglátta a Részegest egy sereg üres üveg között ülve.

— Iszom — válaszolta az komoran.

— És miért iszol?

— Hogy felejtsek.

— Mit akarsz elfelejteni? — érdeklődött részvétellel a kis herceg.

— El akarom felejteni, hogy szégyelnem kell magam. — Ismerete be a Részeges és lehajtotta a fejét.

— Dehát mi szégyelnivalód van?

— Az, hogy iszom! — És a Részeges komor hallgatásba merült.

A kis herceg ijedten távozott. Mialatt folytatta útját, azon gondolkozott, mily különösek is a nagy emberek.

A következő csillag az Üzletember lakóhelye volt. Munkába merülten észre sem vette a kis herceg érkezését.

Ez illedelmesen köszöntötte.

— Jó napot kívánok. Kialudt a cigarettád.

— Három meg kettő, az öt. Öt meg hét, az tizenkettő. Tizenkettő és hét, az tizenkilenc. Tizenkilenc meg három, az huszonkettő. Huszonkettő meg hat, az huszonnyolc. Nincs időm arra, hogy meggyujtsam a cigarettámat, ha kialudt. Huszonnyolc meg öt, harminchárom... Vagyis összesen ötszázegymillió hatszázhuszonkétezerszázharminc.

— Ötszázegymillió micsoda?

— Mi az? Még mindig itt vagy? Ötszázegymillió... Nem tu-

dom, micsoda, hirtelen nem jut az eszembe. Annyi a dolgom! Komoly ember vagyok, nem érek rá gyerekeskedésekre. Öt megkettő az hét...

— De ötszázegymillió micsoda? — ismételte kouokul a kis herceg. Mert minden kérdésére választ akart kapni.

Az Üzletember bosszúsán felpillantott.

— Negyvenöt esztendeje élek ezen a bolygón, s ez alatt mindössze háromszor zavartak meg. Az első eset huszonkét évvel ezelőtt történt. Egy eserebogár volt. Isten tudja, hogy került ide. Szörnyű lármát csapott, több hibát is ejtettem miatta számadásumban. Másodszor — tizenegy évvel ezelőtt — reuma gyötört. Mert keveset mozgok és beroszdásodnak az izületeim. De hiába, nincs időm. Komoly ember vagyok, nem érek rá... S ma harmadszor zavarnak. Ötszázegymillió...

— De micsoda?

Az Üzletember megadással fordult a kis herceghez.

— Ej de kíváncsi vagy... Ötszázegymillió olyan kiesi ízé, ami-lyet az égen látni.

— Legyek?

— Ugyan. Kis fénylő ízék.

— Méhek?

— Ne kérdezz ostobaságokat. Apró arany micsodák, láttukra a pöttyen emberek álmodozni kezdenek. Én azonban komoly ember vagyok, nem szoktam álmodozni. Én számolok.

— Ó, bizonyosan a csillagokra gondolsz.

— Igen. Természetesen a csillagokra.

— Ugyan mihez kezdesz ötszázegymillió csillaggal?

— Hogy mit kezdek velük?

— Igen.

— Semmit. Birtokolom őket.

— A te birtokodban vannak?

— Igen.

— És mit használ az neked, hogy ennyi csillagod van?

— Gazdag vagyok!

— És mit használ neked a gazdagságod?

— Még több csillagot vehetek. Feltéve, ha akad ciadó.

No, ez olyanformán okoskodik, mint a Részeges, gondolta magában a kis herceg. De azért tovább kérdezősködött.

— Hogyan veheted birtokodba a csillagokat?

— Nagyon egyszerűen. Kijelentem, hogy az enyéme. — válaszolta mogorván.

— Lehetetlen. A csillagokat senki nem mondhatja a maga tulajdonának.

— De én mondom. Nekem jutott eszembe legelőször.

— Ez elég?

— Természetesen. Ha olyan gyémántra bukkansz, amely senkié. máris a tiéd. Ha van egy új ötleted, és szabadalmaztatod.

máris a tiéd. Nos, miután még senki nem gondolt rá, én sajátomná tettem a csillagokat.

— Értem. És mit szándékozol tenni velük?

— Kezelem őket. Számolom, összeadom és lekönyvelem. Nem könnyű munka, mondhatom. De én komoly ember vagyok.

A kis herceg elégedetlenül ráncolta a homlokát.

— Nézd csak, — mondta. — Ha van egy selyemkendőm, azt a nyakamba köthetem és viselhetem. Ha virágaim vannak, szakíthatok belőlük s magammal vihetem. Te egyiket sem teheted a csillagokkal. Hát akkor?

— Igaz. De bankba helyezhetem őket.

— Hát az meg mi?

— Csillagaim végösszegét egy kis papírlapra írom, ezt a papírlapot pedig biztos helyre zárják.

— Ennyi az egész?

— Ennyi.

— Elég mulatságos, — elmélkedett a kis herceg. — Majdnem költői. Mégsem lehet egészen komolyan venni.

Hiába, a kis herceg ezekről a dolgokról másképpen vélekedett, mint a nagy emberek.

— Látod, — mondta — nekem van egy virágom, mindennap megöntözöm. Van három tűzhányóm, mindennap lesöpöröm őket, még a kialudt vulkánt is leporolom. Végére is soha nem tudhatja az ember... Az én virágomnak és az én vulkánjaimnak jó, hogy az enyémeik. Te azonban semmi hasznosat sem teszel csillagaidnak...

Az Üzletember szólásra nyitotta a száját, de megdöbbenésében semilyen válasz sem jutott eszébe. Újra becsukta hát a száját. A kis herceg pedig eltűnt.

A nagy emberek valóban különösek, gondolta, mialatt a következő csillag felé utazott.

AKI SIMEONKÉNT elbocsátásra vágyik, az jöjjön a templomba, jöjjön Jeruzsálembe, várja az Úrnak Fölkentjét, vegye kezébe Istennek Igéjét, ölelje át cselekedeteivel, mintegy hitének karjaival. Akkor majd úgy fog elbocsátatni, hogy nem lát halált, mert immár láthatta az Élelet. Lám, az Úr emberré születése folytán milyen bőségesen árad mindenkire a kegyelem: a jövődől adománytól csak a hitetlenek esnek el, nem pedig az igazak. Ime, Simeon is jövődől: megjövendöli, hogy az Úr Jézus Krisztus sokaknak romlására, másoknak föltámadására jött, hogy megítélje, mit érdemelnek az igazak, mit a gazok, és hogy tetteink mineműsége szerint, igaz és igazságos Bíróként, vagy büntetést szabjon ki ránk, vagy pedig jutalmazzon. (Szt. Ambrus: Lc. Comment. 2, 2.)

Rónay György

A LELKI HARC KÖLTŐJE

(Pierre Jean Jouve)

Le combat spirituel est aussi brutal que
la bataille d'hommes.

Rimbaud.

Et si tu n'étais Dieu j'établirais encore
Sur Rien la primauté spirituelle...

P. J. Jouve.

Pierre Jean Jouve-ot, a mai francia lírának egyik legnagyobb s a Claudel utáni „keresztény költészetnek“ minden bizonnyal legkiemelkedőbb egyéniségét Mallarmé eszméltette rá hivatására. „Amikor 1905 körül befejeztem liceumi tanulmányaimat — írja Jouve —, mélységesen megvettem a költészetet. Jobbára tudományos hajlamaim arra készítettek, hogy haszontalan és meddő dolognak tekintsem; az iskolai műveltség meg éppenséggel elterdített tőle. Stéphane Mallarmé volt az, aki *Vers és Próza* című művével egy szép napon egy csapásra megingatta tagadó állaspontomat a költőit illetően; Mallarméban egyszerre megértettem, hogy van költészet“. Hogy van valaminő a korábbihoz, hagyományozhoz képest új, más minőségű líra, mely valamikor a század derekán kezdődik; akkor, amikor — miután a romantika „végső határaiig tágitotta a logikus költészetet, a racionális lírizmust“ — megtörténik a nagy érték, vagy inkább talán minőségváltozás, melynek első nyomai Gérard de Nervalnál észlelhetők s melyet Baudelaire hajt végre; a költészet átlép a racionálisból az irracionálisba. Nerval, akit gyöngéd bizalmassággal a keresztnevének szólít („lorsque tu séduisais Gérard en habit noir“): Baudelaire, akiről talán legszebb s legmélyebb, vallomásértékű tanulmányát írja; Rimbaud, akiben (a saját élményével egybehangzóan) a nemzeti katasztrófa személyes tragikumná szenedőjét látja; Mallarmé, aki „oly formáló hatással volt rá, melyet sosem felejthet el“: ők azok, akiket „első mestereinek“ nevez, akiknek hagyományába tudatosan kapcsolódik, s akiken át költői világát a legjobban megközelíthetjük. Mert ez a költői világ nehezen, vonakodva tárul föl; nem csalogat szemnek tetszetős látványokkal „csinos“ versekkel, („pedig ez a csinos szó, ez a szörnyűséges minősítés jóformán a költészet egészére alkalmazható volna — írja Jouve tanítványa, Pierre Emmánuel, éppen azt a döntő hatást érzékeltetve, melyet mestere tett rá — s hallatára az ember szinte szégyenli, hogy költő, mert nagyon is neveltséges tevékenység csinoskodni abban a világban, melyet élünk; az ember örökös veszélyes és gyötrelmes világában“). Elmélyedéssel, benső szeszességel kell szentélyébe lépni, fölkészülve a borzalom legverejtékesebb s a dicsőség legsugárzóbb látomásaira; fölkészül-

... egy fáradságos és kockázatos útra, melyen — akár a misztikusokén — a lelki harc, a „combat spirituel“ kísérteteivel, az őszönök szörnyetegeivel s a halál misztikus kalandjával találkozunk. Míg a félelem és a küzdelem szorongattatásai után ki nem érünk a világosságra. Egyik ismertetője az őszövetség hegytetőn emelt oltárához hasonlítja: az elmélkedés meredek koptatóján kell föl-emelkednünk szellemi magasságába.

*Dicső vakeset édes csodálatos halál
Ugy érzem én, költővé koronázol;
Valamely Libanon lángragyult ormain
Allnak majd különös mélyszívű olvasóim*

*A tág látóhatáron végigömlő nagy erdő
Tölgyének szüntelen lengő lombjai közt
A teljes fény tűnődő nagy szemei figyelnek*

*És hosszan szenvedett balsorsom eltörülve
Termékennyé avatják szteppéjét életemnek
Ragyogó és beszédes ligetekkel, folyókkal.*

A költő az az ember, aki „szavakat mond“, de a szó leghősibb, lelki és teremtő értelmében. A szóban, az Igében ismeri, tapasztalja és éli meg az erényt és bátorságot és vallást; mindaz, ami az ember számára lényeges, a költő számára a szavakban van; „a költő a szavakban találja meg üdvösségét és sehol máshol“, misztikája „szavainak aktusában“ nyilatkozik meg — írja Jouve Baudelaire-ról s egyáltalán a baudelaire-i, a „modern“ költőtípusról. „Mélység és homály“ rejtelmes hivatásával van fölruházva: tudatában van költő és költészet szakrális voltának. Ez a tudat azonban nem valaminő rendkívüliség, emberfölöttiség élményéből fakad, hanem egy „titok“ birtoklásának érzéséből. „Souvent dans l'Être obscure habite un Dieu caché“ — írta Nerval. Önmagába merülve, önnön mélységei fölé hajolva, — (miután hontalanná lett „az érzéki öröm isteneinek áldozó, szónokias, logikára kiéheztett, fölszínes és racionalista társadalomban, mely csalhatatlan biztossággal részesíti előnyben a konvenciót a teremtéssel szemben“) — a költő lényünk alvilági éjszakájába szegezi tekintetét, annak ködlő képeit, a „rejtett isten“ rejtelmes igéit próbálja megragadni, fölszínre hozni, közölni; elkapni azokat a „homályos szavakat“, melyek benső világunk „élő oszlopai“ közt surrannak ki — mint Baudelaire híres „Correspondances“-ában — a léleknek ki tudja milyen őserdőiből. Mi volt Baudelaire „titka“? A tudattalannak, mint a költészet mozgatójának, ihletőjének, mint a költői szépség új tényezőjének a kutatása, fölfedezése, kiaknázása. „Baudelaire az első, aki eltökélten ki akarja nyitni ezt a zárt birodalmat: szülőföldünket, melyet a felnőtt szellem bezárt. Így találkozik a költői tudattalannal; s megnevezi, han-

got ad neki“. A „modern“ líra azóta az ő nyomain halad, az ő „surnaturalisme“-jának (a szürrealizmustól, iátni fogjuk, lényegesen különböző) útján. A költészet ember és lélekismeret lesz, „connaissance“; lelki kaland és harc, „combat spirituel“, mely az üdvösség kérdése körül forog; és híradás egy világról, mely bennünk van s eláraszt folytonos sugallataival, és amelynek kifejezésére a köznapi és közhasználatú nyelv nem elégséges. Nem, mert a „modern“ költő valami logikumon túli valóságot akar közölni, olyasmit, ami túlesik az érzékelhetőn és ismerten; „a kimondhatatlan egyenértékű kifejezésére“ törekszik szavaival, melyek többszörös értelemmel súlyosak, képeivel, melyek a benső kapcsolatok szeszélyes és mozgékony, „szürnaturalis“ szerkezetét követik, és esőndíjeivel, melyek e titkos életű mindenség már szimbólumokba se foglalható sejtelmeitől ittasak.

*A könnyek, amiket befelé ontva sirtunk
Szívünkbe, mely amaz üregekhez hasonló
Hol a szélverte víz zokog a falakon
Szikrázó zuhataggá fagyaszlvá bánutát
E könnyek visszatérve a szemünk kapujába
Szemlélik kínjainkat: s akárcsak a bilincsek
Valami végzetes rút és roppant odú árnyán
Húsunkba lebilincselte egyetlen kínjaink
Néznek, míg befelé zokogjuk könnyeinket.*

A költőnek -- mondja Jouve -- „meg kell vívnia párhaját a nyelvvel is“. Meg kell törnie a nyelv (és különösen a francia) „parancsolóan logisztikus ösztönét“. Egyáltalán a logika uralmát; nyelve a szimbólumok sajátosan zenei nyelve lesz, nem értelemről értelemig ható s értelmi megfejtésre szánt, hanem „lélektől lélekig“ s lélekből lélekbe sugárzó; s ugyanakkor teremtés: olyan költői képeké és szimbólumoké, amelyek a lehető legteljesebb élettel tartalmazzák és közlik benső világunknak az elemző gondolkodás és értelmi megragadás alól kisikló tünetnyeit.

„A költészet -- mondja Jouve -- a lélek útjaira tért; s a lelki világ a költészetben fogja megtalálni egyetlen hiteles kifejezését“.

•••

A tudattalanba lenyúló, tudattalانبól táplálkozó líra azonban korántsem a tudattalannal való cinkosság lírája. A szürrealizmus ennek a — sokszor tudományos igényekkel és magyarázatokkal álcázott — cinkosságnak a bűnében vétkezett; s vagy önmagát megtagadva mentette meg művészetét, (mint Eluard például, pályája egy korszakának misztikus képkompozícióiban s „onirikus látomásaiban, álomlírájában); vagy ragaszkodott elveihez és menthetetlenül a művészin kívülre siklott. A szürrealizmus „automatikus“ írása hamis elv volt; s még ha igaz lett volna is, a szimbólumok

lumok vetületét olyan nyers állapotban mutatta volna, hogy az éppen nyers mivoltánál fogva nem lehet művészi“ — írja Jouve, akitől semmi nem áll távolabb, mint a szürrealizmus esztétikai anarchiája és erkölcsi felelőtlensége. Az ő számára a költészet aszkézis, az üdvösség útja a szónak nem esztétikai, hanem lelki-vallási értelmében; nem az a becsvágya, hogy az abszolút szépséget megalkotva abban emberfölöttivé váljék, megistenüljön, mint Mallarmé, hanem az, hogy emberi-lelki — s vallási — üdvösségét harcolja meg a költészet útján. Mint az önismeret poklába, száll le a tudattalanba, nem hogy gyönyörködjek játékában vagy megrekedjen benne, hanem hogy leleplezze, legyőzze, kiemelkedjék belőle. Költőileg átélte, költészetben végigjárt aszkétikus-misztikus út ez; megnevezése a káosznak, hogy legyőzzük a káoszt. Pierre Emmanuel írja, éppen ezzel a jouve-i pokoljárással kapcsolatban: „Az ember csak a gonosz ismeretében szabadulhat meg a gonosztól; ... a rossznak mint rossznak a fölismerése fölveti a lélek előtt önnön természetének kérdését; nincs kibúvó: tudatosan kell megváltanunk vagy elkárhoztatnunk magunkat“. Nem a tudattalan fölszabadításáról van itt szó, hanem arról, hogy a tudattalan anarchikus világa fölött a költő kivívja, biztosítsa a tudat uralmát. Ne vesse belé vakon, ne sodortassa el védtelenül magát a tudattalannal; ellenkezőleg: egy valóban létezőre menő, halálos erőfeszítés árán, szemközt ellenfelével, a bennünk lakó vak ösztönerőkkel, a tudat hódítsa meg, fegyelmezze formába alvilágát; és ugyanakkor és ugyanabban a költői tettben: a lélek győzze le az ösztönt és a kísértést. „La qualité verbale est inséparable de la spirituelle“.

*Tudat! hallatlan lény te csillagokba
Formákba, zsigerekbe, ruhákba öltözött
Gyűjtsd egybe még tekinteted tűzét
Szárnyas sziklák közt roppant kék vidék
Erdők és tengerek s rozsdálló-évszakok
És föld vulkánjai fölött Ikárosz és
Zuhanás! és a kép a teremtő Szemet áldja.*

*A szív mit megvilágítsz
Árnyéka meg a szív
Az árnyban mit megvilágítsz
Lüktetve él a szív.*

•••

Veszélyes, zsufoolt, halálos alvilág ez, melyben a lélek elindul, tele a „rejtve maradni akaró“ tudattalan démoni cseleivel és fondorlataival. Kódébe sosem hatol be teljesen a fény; s az ember „fájdalmas lassúsággal tör utat magának a káosz szörnyeteg álmában“ — Pierre Emmanuel jellemző szavaival. Mint szakadékos tájon éjszaka a vándor, mikor egyetlen felelőtlen lépés a halált jelenti: vakmerő és hősi fegyelmekkel halad előre a költő.

„Semmi véletlen vagy leíró elem a képekben — folytatja **Emmanuel**; — káprázató bujaságukban is könyörtelen szigor nyilatkozik meg.“ Tájak merülnek föl a homályból; de nem szépségükért, hanem tartalommal terhes igazságukért; nem romantikus hanem spirituális tájak; egy-egy táj nem hangulat, lelkiállapot, „état d'âme“, mint a szimbolistáknál, hanem erkölcsi **értelmű**: „état moral“. Mint ebben a „Paysage intérieur“-ben:

*A fákra rásuhint a kékarany ég
A fákön átsuhan a kék' kökények árnya
A fák mind óriások tempiomok magasodnak
Mint fehér fogak a szírlen
Fut a folyó imádott homokját ragadozva
A terhek súlyait az emlékezet fölöldja
Versék oszlopai várossá alakulnak
Halandó testeken megszilárdul az este
Egy szerelmes asszony
Kék kötényébe gyűjti egy halott hamvait.*

*... Miket szörny combjaid közé gyűrsz a napok
Mint egykor a királyok sírjában úgy ragyognak
Méltóságuk komor terhei kimerültek
A férfi-oszlopot s nem marad csak a bánat
Bús vize (mert az azúr egysége sohasem
Járhatja át ilyen mély hajók alvilágát).*

E titokzatos szenvedéstől vonagló képek, vérverejtéktől **lucos** látomások mögött, mint egy sejtés, az emberi őstörténet, egy ancesztrális vagy prenatális létezés távolában ott dereng az „elveszített paradicsom“ álma: a zsufolt Éden, ahonnét kitiltott a Bűn, egy boldog, ártatlan, gazdag, gyermeki tenyészet, a szégyentelen meztelenség, melyet egyszerre rideggé, félelmissé, ellenségessé és szégyenletessé változtatott a Bukás. „Ó Bűn! — Megneveztünk és megfogantunk — Kimeríthetetlen mozgás! — Élet és Éva lesz a neved mindörökké“...

Az első szörny, mellyel a lélek önnön alvilágában, **ebben a meggyalázott paradicsomban** találkozik, a nemiség.

*Az elmondhatatlan és féltelen asszonyi Nem
Illata lengi át a tragédiát s dalunk
Tébolyultan ragyog a gyönyör zokogó
Dombjain eszelős völgyekben s a kristály
Lejtőkön s én e mély ködökbe burkolódzva
Loholok mint vad és szomjan szimatoló
Szép agár szüntelen bűvös öle felé
Es az asszonyi Nem a félelem közepén
Ontja maga körül közönyös barna kedélyét.*

Jelenléte fojtó félelmét árasztva lapul lényünk alján a **Beatia**, a bűnös Érosz, a „szajha Psyché“, emberi lényünk szellem-nem-

járta ösztönisége, az az érzékeinkkel cinkos lelki „ősanyag“, ami várja a szellemet, mely belé inkarnálódjék; ez a tudattalan, ez az ösztönvilág várja a tudatot, lomha, prostituált egykedvűséggel, parázna nyugalommal, hogy átölelje, fölfalja, megsemmisítse. Mert ez az alvilág tiltakozik önnön sötétségének megzavarása, vadon természetének bármiféle szabályozása, káosz, a rendnek bármiféle eszméje és akarata ellen. A tudat megjelenése ebben a hirodalomban a megoszlás kezdete, a harc megindulása; a lélek ~~szája~~ ez, a „combat spirituel“.

*Ó sötét éj, melyben születtem
Nemiség éje nyári éj
Vadállatok és szemfogak éje
Tisztátalan éj*

*Megpróbáltatásom éjének éje
Semmiségem éje szeplőtlen éj
Akarat éje
Szent lélek Szeretet éje*

*Lefoszthatlak-e fölséges-meztelenre
Benneteket? Későre jár az éj
A vándor elkezdí követni
Lába előtt a vérnyomokat.*

Mint Baudelaire-nál, úgy Jouve-nál is — ahogy a Baudelaire-tanulmányban írja — „a bűnös tudattalanból a fölségesen világos tudat felé a megváltás akaratának nagyon tiszta árama ível“. A lélek a „bukott“, „bűnös“ anyagba testesülve, a szellem a tudattalanba ágyazva olthatatlanul vágjik, törekszik s küzd egy tisztább, magasabb, szellemibb lét után; viaskodik, hogy fölemelkedjék, önmagát legyőzve, az infraracionálisból a supraracionálisba: az ösztönösből a kegyelmibe. Ez a jouve-i „itinerarium mentis“ lelki drámája, hasonló a misztikusokéhoz, akiknek — egy Ruysbroecknek, Keresztes Szent Jánosnak — hagyományába Jouve tudatosan kapcsolódik bele. Végigjárja a „via purgativá“-t, alámerül a „szenték éjszakájába“, melynek a mozarab rituálé jellegű választott mondata szerint „nines árnyéka“, s melyben a szent és szigorú Juan de la Cruz vezetésével aláveti magát a lemondásnak és kiüresedésnek.

*A távollét vakságát add szép fáradt szememnek
Bölcsességgel betelt ürességet bocsáss rám
Távoztasd tőlem a Judást, kit visszahívniék
Jelenlétedet a hegyekbe menekítsd el*

*Vond vissza magad a bűnömmel telt világból
A kétségbeesés kegyelmével boríts be
Haljak meg szép napom vonzó véletlenének
Ki hatalmad erős éjébe tartozom.*

Lemondás a föld szépségeiről; megtisztítása az emlékezetnek esábitó emlékeitől, a szenvedélytől és a gögtől; s elfogadása ennek a szellemi halálnak, mely az igazi élet záloga; ez a teljes mezítelenség, melyben egyetlen kincsünkül az imádság marad meg: ezek az állomásai a jouve-i misztikus éjszakának, amelynek végén „a benső levegőé“ hajnalodó derengésében föltűnik a Galamb s a Bárány szimboluma, a Kereszt és a Megtestesülés, a „valódi test“, isten s embertest titka és valósága.

*Bárány! a mennyei mély csöndnek alkotása
A teremtett világ határtalan bűnében
Szerettek. Szép szemed, áldozat és okosság,
Erősebb a halálnál és mint a vak erő*

*Rohama; és türelmed tüzesen lobogó kút
Katakombáink élő kútjainak a mélyén
De a világ bolond vigalma mondhatatlan
Szép agóniád fölött, mely fekete mint az éjek.*

„Humanité du Christ!“ Ez az a valóság, melyben a **dráma** megoldódik s a meghasonlás megbékél. Krisztus romlandó emberségünkbe testesülve s meghalva, legyőzve a halált és föltámadva a romolhatatlanságra: ime a Hős, az üdvösségért harcoló lélek útjának örök Mintaképe. A költő is: meghal a világ életének, hogy föltámadjon a lélek életére; a tudat is, megölve alvilága szörnyeit, kiemelkedik a világosságra. S a lélek, mint az Énekek Énekének jegyese, szellemi „hegyvidékének“ magasában elindul megkeresni a Völegényt.

*Ahogy bús fátylaim alatt meztelenül
Elindultam e hűs hegyvidék magasában
Kedvesemet keresni, kit semmi gyöngye nyom
Nem jelzett emlékezetemnek*

*Emberek jöttek szemközt egy megtévedt világból
Örök, akik a várost elárulni lopódtak
S én megkérdeztem őket: nem láttátok a kedvest
A szarvast, akinek tüzeit itta lángom?*

*Apáik hagyományát követve már soha
Nem foglalkoztak ők csak anyaggal, számadással
Es haldoklók nevetve meredtek rám akár
Egy rég-halottra, ki fölkel és szólni kezd.*

• • •

*A világ éjjelén angyalok harca dül
S prédája a szívünk az iszonyú tusának
Es ostromol a harc irgalmatlan vadul
Fölváltva hit, remény, csüggedés és gyalázat*

*S van úgy, hogy a sugárvető mint tétova
Arnyék oly végtelen szomorúságba roskad
A Romlás angyala nemzetek hőrozsza
Meginog és kiárad hatalma a Gonoszrak.*

A költő nines egyedül éjszakájában. Mint a saját megnőtt életét, úgy éli kora s nemzete életét; (úgy, ahogyan Ady vallja magáról egy csodálatosan hatalmas versében, „A megnőtt élet”-ben. „Most, ime, itt az életemnek — Átkos és bús magyarázata, — Sejtő kinja, szédülete, — Dölyfe, ime honnan erednek”). Kora, nemzete drámáját éli s harcolja meg magában; az a „combat spirituel”, amelyben üdvösségéért viaskodik, egy kor s nemzet üdvösség harcra is egyben. Mint a szentek éjszakájában az egész emberiség, úgy van jelen a költőében is közössége, a nemzet. S ahogy a költőben, úgy folyik a nemzetben is teremő tudat s dúló ösztön küzdelme. A költő — írja Jouve Rimbaud-ról — „a katasztrófa szemé... Tudata és tudatalattija a nemzeti, társadalmi, emberi katasztrófának, mely benne személyessé lényegül”. Magáról vall a költő és nemcsak magáról; a maga megváltását keresi és nemcsak a magáét; mint Krisztus földi sorsában az emberiség állandó lelki útja, oly tipikusan, valóságosan és szimbolumszerűen, oly sűrített tisztaságban és feszültséggel jelenik meg a költőben a nemzet legbensőbb élete. A költő „tanú”, de nem mint szemlélő, hanem mint aki tanúságot tesz egy igazságról, amely egygé forrt legbensőbb lényegével; nemzetének történelmi ideje s az ő személyes ideje egybeesik — mint Jouve mondja, ez a „contraction du temps historique dans le temps personnel”; a költőben a nemzeti sors, nemzeti dráma, nemzeti katasztrófa tudatosul és spiritualizálódik, a lelki, kegyelmi szférájába emelkedik s misztikus jelentőséget ölt: egy nemzeti üdvösségdráma méreteit és értelmét.

Igy lesz a vers, a költő „megnőtt életének” vallomása, szücszszerűen többértelmű, többsikű, „poésie à plusieurs hauteurs”; mint ahogy többsikű, többértelmű, ahonnét kiszakad: a költő élete is. „Oly költészetet kell teremtenünk — írta Jouve —, mely mélyesen megragadja a kor eseményeit s melyet úgy olvashasunk, mint részben a megrendítő események közvetlen visszasaadását, részben mint távolabbi, elvontabb elmélkedést arról, ami gyökerüket táplálja”. Mert az ember nemcsak történelmi lény, hanem történelemfölötti is, s a versnek — mint a középkor művésze tette, vagy Dante, akire Jouve példaként hivatkozik — együtt s egyszerre kell kifejeznie ezt a „többsikű” valóságot: a személyesben az általánost, az evilágiban az evilágon túra mutatót, a transzcendenciát, s a természetesben, a természetes átlátszó fátyola mögött a kegyelmit.

„Delacroix, lac de sang” — írta Baudelaire a festőről „A Fároszok”-ban; gonosz angyalok látogatta vértő, melyre öröközől fenýőerdő vet árnyat... „Delacroix, lac de sang” — írta mottóul „Allegóriá”-jához Jouve. Mit jelent ez az allegória? Delacroix vi-

lágát idézi, azt, amelyik az igazi s amelyik túl van a delacroix-i exotizmus, akadémizmus és romantika fölszínén, túl a köztudatban élő Delacroix-n: a „vértavasat“ idézi, akinek lelkében „valami sötét hatalom kíván kielégülést“: halált és vért? s aki a teremtő képzelet hősi aszkéziséval fegyelmezi renddó az ösztönök anarchiáját? Vagy túl a festőn, s egy képzelt Delacroix-kép zsúfolt színbólumában, jelentené magát a lelket s a lélek vérengző alvilágában a párdücsölő Tudat győzelmes megjelenését? Vagy még ezen is túl, ez is egyike volna a „mai verseknek“, egyike a „pièce actuelle“-eknek s az allegória meglejtése maga a történelem lenne: Franciaország és Párizs, a legázolt és szétmarcangolt!

*A vadállat, melynek karmai számok
Mely szörnyű gyilkosságok ívét hordja szügyében
S szemében vak hatalmak rőt tébolya vet lángot
Egy véres asszonyi kart marcangolva sötéten
A vad a reménytelen zsúfolttság sivatagán
Hol minden porbadólt, egy testet vonszol át
Roppant áldozatot szerelmezt hajdanán
Ki a harc lelke hunytán még lobogott tovább;
S körben a hegyek alján a védők kart emelnek
Hódolva a mező vérlucskos vad urának
A béke jeleként! és zokogni se mernek
A lakomán, amit távolból körülállnak.*

*Egy áll csak ott nyilat viselve még
Egy áll csupán ott egy tétova késsel
Csak egy meríti ki tört atlétaszívét
S megöli majd a bűn párdücsöt pusztá kézzel.*

Delacroix és lélek és nemzet: az allegória mindhárom jelentése valóság ebben a „többsíkú költészetben“. Mert a korrespondenciák főrvényei szerint mindenben ott van minden, s aki kiüresítette magát az önzéstől s a hiú gyönyörködés kísértésétől, az képessé válik arra, hogy fölfogja magában a létezés egységét, s magát a Létezőt, a Lét teljességét.

*A Lét, az szép. Hatalmas, akárcsak a pokol
Szeplőtlen tiszta, mint az azúrkék hegyek
Könyörületes, mint a felhők a magas égen
Bizonyos, mint a távoli halál
Vidám, mint szakadék fölött lovagló csillag
Ki nem látta legmélyebb gondolatai mélyén?*

*De aki látta, az nem látta önmagának
Súlyától megriadva folytonosan hívánja
S aki nem látta, egyre látja és aki bárha
Szerelme nélkül is szeresse az örök
Nyűtt szívvel tökéletes csillagot énekelünk
Mely felénk integet a vastag sírkövön át.*

A CEZÁREAI FOGOLY

Irta Ijjas Antal

Prológus: A hajók elé, amelyek Keletnek haladva el Ciprus vizeit dél felé haladnak el az ázsiai part mellett, vakító féhéren az égbe metsző városokat rak ki a szárazföld, forrón sugárzó házakkal szürke mészkőgerinceken, a hegyek mögül a sivatag mint valami rengeteg oroszlánszáj lehellete okádja elő izzását, a napfélkelte utáni harmadik órában már olomszínű a nappal, a naplemente pedig egészen sivatagi, — vörhenyes csik marad köröskörül az ég alján és megéreztet valamit Ázsia isteneinek emésztő hatalmából. Először Szidont éri a hajó, majd Tiruszt és a kicsiny Ptolemaiszt, elhalad a Karmel hegyének a tengerbe dőlő irtózatos bikafeje mellett és azután — még szürkébben sugárzó mészhegyek, még sárgább ég, még sivatagibb napnyugta — eléri zöld kertjei között a fehér Cezáreát.

Kisázsia és Egyiptom között majdnem pontosan Cezárea rakodópártja a félút. A tengerben zajgó mólók mindkét oldalán lapos hasukkal a kavicsstorlaszokra futtatott teherhajók farának gerendáin foszlik tajtékrongyokká a hömpölygő víz-sáncok ostroma; a kikötő tereinek lépcsőzetes vizes kósíkjai körül raktárházak, rabszolgaszállások, tengerész- és utasfogadók és apró Asztarté-templomok; a partraszállót ime e föld istennője köszönti, mert ezen a hosszú partsávon öt inádják, az asszonyi hűsdémonát, sokemlőjű, meztelen, bíborrafestett szobraiban, mintegy önnön rőt fényében. A várost Nagy Heródes még modern római városnak építtette az elvéhédtt Kelet e táján, saját parti székvarosául és a római Helytartó székhelyül, s maradtak is római negyedei, de az átépítése óta eltelt hatvan év alatt Kelet befonta a maga lebirhatatlan, vad életerejével: a Jeruzsálem felé kanyarodó út torkolata körül a zsidónegyed ablaktalan, kanyargó, tördelt síkatorai égnek a napfényben, — a piactér és a bazár körül a sziriaiak halványkékre meszelt utcái, — sötétvérű ázsiai görögök szakállas, fekete, vad arca a műhelyekben és a nagykereskedések irodáiban, — a Nilus mellől idáig hatolt föl Egyiptom illéte: kék és arany festékkel megvont szemöldökű lányok és borotváltfejű, sárga egyiptomi papok vonszolták keskeny árnyékukat az utcákon, — a külvárosokban beépítetlenül maradt telkeken pedig a Jordánon túli vidék tűz- és homoktengeréből idáig csavargott kivert és züllött arabok húzták meg magukat esikos, apró sivatagi sátraik alatt. A római utcákon és a görög épületek között ott nyüzsgött a tenger és az ideérő karavántak Ázsiája.

... De ebben az évszakban hajnalonta már könnyű kékes pára maradt a város és a hegyek közti síkföld nyaraló- és gyümölcskertjeinek dús lombtömegei között és a nedves konyhakertekben,

amelyek fölött a babiloni kertészek nagy vízemelő-kerekei emelkedtek. Az éjszakai órákban néha köd is jött. Az éjféli égbolton már a nyárvég csillagai ragyogtak.

1. Lukácsnak, a görögnek, cezárcai följegyzéseiből: „*Félix Helytartó... Pált fogságban hagyta... A századosnak azonban megparancsolta, hogy tartsa őt őrizetben, hagyja nyugton és ne akadályozzon meg senkit övéi közül, hogy szolgálatára legyen...*“ (Apostolok Cselekedetei)

Az ember néha éppen azért, mert a munkától kimerülten zuhant álomba, olyan mélyen alszik, hogy néhány óra után egészen kipihentnek érzi magát, amikor álma megszakad. A lapos háztetőn fölébredő férfi is így volt: este és éjszaka sokáig dolgozott a mécsfény mellett, írt Pál diktálása után, majd feljőve a tetőre beburkolódzott takaróiba és azonnal elaludt. De most annyira frissen tért magához, hogy azt kellett volna hinnie, hogy már régóta alszik, ha nem ragyogtak volna fölötte a csillagok.

Azért ébredt föl, mert nagyon fázott, pedig vastagon és szorosán be volt csavarodva pokrócaiba. Csakhogy az éjszaka nagyon hideg lett, a levegő tiszta és metsző, mint a jég, az érintése szinte égetett. A teste egészen megdermedt az álomban, amelyben egész időig mozdulatlanul feküdt s amint érezte, mennyire didereg, azonnal fölkel — ezt megszokta — néhány zajtalan, gyors mozdulattal és tett néhány lépést, hogy a mozgás fölmelegítse; vigyázott, hogy zajt ne üssön, nem akart senkit fölébreszteni, — az agyaggal ledöngölt gerendamennyezet alatt az emeleti szabábau többen aludtak. Ott állt és mélyeket lélegzett, szinte majdnem-hogy szomjasan ivott a tenger és az éjszakai sivatag egygyéomló széléből s egy darabig még didergett. A mennybolt vakítóan fekete volt a csillagok fölött, most nem látszottak az égbolt tejfolyói, csak a tömör feketeség s köztük a forgó, titokzatos csillagtenger fénypontjainak hideg, erős lobogása. Balkéz felől a város közeli épületesoportjai aludtak, mint valami fehér nyáj, rajtuk túl a Kármel hegytömege tágitotta ki az eget és a sötétjük mögé most a Szíriusz és Ikrek készültek leszállni, jobbkéz felé pedig — amerre háromnapj járőföldön túl most Jeruzsálem ugyanilyen némán feküdt az éjszakában — magasan villogva tárta szét fulánkjait a mennyei Skorpion.

Ott állt a mellvéd mellett, míg újból fázni nem kezdett, ekkor magára vette pokrócait és újból beléjük csavarodott a fal mellett jó melegen s a következő pillanatban már aludt is, de úgy tünt föl neki, hogy most mindössze néhány perccel. Addig, míg fölébresztették, valóban alig lehetett el sok idő, mert még mindig teljes éjszaka volt. Még hidegebb. S a csillagok még mindig teljes pompával ragyogtak. Egy árnyék — Aristarchus a makedón, aki eddig lent az emeleten aludt a többiekkel — hajolt fölébe es

nyúlt vállához, fölkelte őt, mint már nem egyszer, amikor Pál tovább akarta folytatni a diktálást még napfölkelte előtt s ő most is azonnal fölkel. Még álomban keresték léptei társa nyomán az utat a lejárat felé — és akkor látta, hogy a szürkület Keleten ugyan már fölitta a csillagfényt, de a levegő még kormosötét.

A tetőről a négyszögletes nyíláson át lépcső vezetett le a fal mellett, a szoba álommal átjárt langyos, fojtó levegőjét a füstölő mécs lövellte tele vörös fényével, s a Tarzusi már ott ült a kicsiny asztalnál, ahonét diktálni szokott, combját és lábát meleg takaróba csavarta, de lábafeje csupaasz volt s rövidlátó szemeivel pislogva nézte a lépcsőn alábotorkáló gyapjúkendős árnyékot, Lukácsot, aki az álomból mostmár magához térve, de még mindig merev mozdulatokkal, leült. — Folytatjuk, hátha már hamar indul a hajó! — közölte vele öregedő és mint sokszor, most is fáradtnak tetsző hangján és azonnal diktálni kezdett.

Az előző délután dagályával bevonszolta magát a kikötőbe a Thetis nevű vén, nagy teherhajó, amelyet ismert az egész ázsiai part, mert koratavasz idején elindult és kikötőről-kikötőre mászott egészen Alexandriáig, onnét pedig az őszi viharok idejére visszament a Trója melletti Adramittumig, ahol a téli kikötője volt. Ottani kalmárok nagy társasága keresett szállításain. Megérkezése látványosságához most is fél város, Lukács is kiállt a kikötőbe és a molókra, — az árbócok és vitorlak nélküli gerendakolosszus rossz hullámveréssel szemközt hányódva nehézkesen kereste az utat rengeteg evezőinek három sorával, amelyek soklábú bogárhoz tették hasonlatossá, és valóban bámulatraméltó volt nagyságával. Amikor fölöle áradt a szél, a partra esapta szörnyű dögszagát, több mint háromszáz evező rabszolga, majdnem száz matróz és néha kétszáz utas moeskának bűzét. Ezzel a járatával Egyiptomból szállított teherárún kívül hozott még egy százfőnyi szintársulatot, amely itt akart áttelelni, ötven rabszolgát az őszi vásárookra és utasokat Kisázsia kikötői felé. A város tribunjai, egy görög meg egy szír, esónakot küldtek elébe, hogy a hajó ne jöjjön nagyon közel, mert az egész városra ráborítja pestises legét. Az egyik legkülsőbb kaviestorlasznál kellett megállnia, ott nagynehezen megdőlt. Utasait a hajórabszolgák vállaikon hordták ki a laposan hömpölygő hullámokon át — közöttük partraszállt egy troasi, urának, ottani kereskedőnek szabadosa és üzlettársa, keresztény férfi, aki megtudva a város keresztényeitől, hogy Tarzusi Pál még mindig itt és fogságban van, vállalkozott, hogy levelet visz tőle Troasba s az útközbe eső parti városokba. Pál erre még az este azonnal több levél diktálásába kezdett.

A munka sürgős volt, nem értek volna rá kétszer letisztázni, azért most a viasztáblára írt szöveget azonnal visszaolvasta újra és újra; a lány öreges hang először elmondta azt, amit a levélben közölni akart, akkor Lukács utánamondva a szavakat viaszra

tette a mondatot, miközben a másik többször terelte vissza őt az eredeti szavakhoz. S ekkor újra elolvasta urának a mondatot.

Igy váltogatták egymást ők ketten a szöveg türelmes mondásában s közben Lukács elnézte az öreg embert, aki önmaga iránt is zsarnoki akaratával fölkelt az álom verejtékéből. Ahogy most látta, meggörcsült, majdnem pupos aggastyán ült vele szemben, hajának és arcának tinesei rendetlenül lelőgtak, szemei — már ifjúságában gyulladásoakká tette őket a sivatag kemény, vörös pora — nedvesen és ráncosan pislogtak diktálás közben és meg-megállt, hogy elgondolkozzék; ilyenkor gyorsan fölemelte kezeit s Lukács ekkor míg megkiegyenesedett és hátradőlt, kényelmesen helyezkedett el, éberen várva, hogy a Tarzusi kezének és ajkának első mozdulatára azonnal utánamondja szavait és írni kezdjen. Az ilyen szünetekben hosszabban tudta figyelni őt.

Az öregemberben volt valami öntudatlanul parancsoló. Nem lehetett elképzelni, hogy amit mond, nem parancs, s Lukács azt is jól tudta, hogy ez új, noha évről-évre fejlődő vonás benne, ámbar ez nem volt mindig így, és ő maga is jól emlékezett arra az időre, amikor Pálban még sok minden egy hajdani felénkségre árulkodott, de eltűnt, mint ahogy a viasz is átalakul, mássá lesz, felszívja a saját lángja s maga is tüzzé és fénnyé lobban abban. Erre gondolt és akkor az öregember felemelte ujját és újra diktálni kezdett.

Mínt hogy a troasi férfiú megígérte, hogy átküldi levelét a macedon tengeren, Philippibe is írni akart ottani barátainak, de ebben az üzenetében csak személyes közlések voltak: hogy a Helytartót, aki alatt fogságba került, váratlanul magát is rabként hurcolták Rómába és helyette új jött, aki azonnal vizsgálatot tartott minden itt talált ügyben, az övében is, és lehet, hogy hamarosan Rómába küldik, ám valószínű, hogy a telet még itt fogja tölteni. A levélben semmi sem volt a nyugtalanságból és halálveszélyből, amelyek áthasogatták utolsó heteiket: az új Helytartó megjelenése, a régi bukása, az új kihallgatások, s majdnem két héten át, míg Festus helytartó Jeruzsálemben tartózkodott, várták a parancsot, amely Pált Jeruzsálemben rendeli s halálos ítélet elé adja ki a Templom Főtanácsának. Ugyanolyan halálveszély lett volna, ha az új kormányzó ártatlannak nyilvánítja és szabadon bocsátja, gyűlölet és orvtámadások közé. Pál azonban bezárta magát fogságába és a római lánzsák őrizetébe, mint valami védekező sánca s harcolt, hogy fogoly maradjon és katonai kísérettel juthasson Rómába.

Ugyanolyan közönyösen harcolt a Jeruzsálemből visszatérő Festus és az általa iderendelt vádlók előtt és félelmetes volt látni, mennyire kész volt odadobni magát Róma és a császári hivatalok innét kiismerhetetlen veszélyeinek. Az arca közben elgondolkozott, csak azért mutatott elgyötörtséget, mert ezen az éjszakán a levelek miatt alig aludt. Néha hosszabban

állt meg és Lukács tudta, hogy ilyenkor más dolgok hatalma nyult feléje, időbe került, míg kitepte magát erőikből s felemelte kezét, hogy újra diktáljon. A görög pedig irt tovább.

Szemeire néha forrón, vörösén és feketén nyomódott rá a félálom, s ő úgy küzdött vele, mint vézna-sápadt kisfiú korában, amikor nem akart elaludni otthon a Szigeten este egésznapos játék után az éles levegőben, amely olyankor naplemente fele szúró és szürke lett, mint a füst, úgyhogy be kellett mennie a házba és dajkája, a vén Myrrha asszony ölében kecskeszagú, zsíros, meleg tejet inni apró agyagszilikéből a tűzhely kövei és lángjai mellett, de utána mindig rugdalódzott, míg Myrrha a fal mellett a füsttől fekete létrán fölvitte a felső szobába, ahol aludnia kellett, egyedül, olyan szerosan belekötve takaróiba, hogy ne tudjon fölkelni belőlük, csak ha kiált a vénasszonynak, mire recessegni kezd a létralépcső s ő fölmerül a padló nyílásából, mint valami ismerős, füstszagú rongycsomó. Míg segít a gyermekén, az ablakra tett fatáblák résein át szúróan nedves levegő szivárog be, — a falapokat éppen azért kellett föltenni, mert éjszakánként hideg, vastag köd nehezedik a tengerre, amely hörögve, sóhajtozva csapkodja a partokat és reggel felé úgy fúj a szél, hogy éppen az ablak felé lengeti a ház köfala mellett álló legnagyobb olajfa egyik ágát s az mintegy zörget, kaparász, kopogtat a deszkán.

Ez jelentette gyermekéveit, ezek a hosszú, karcoló, majd lágy és kimaradó, majd heves zörejek hajnalonta a szoba fulladt vak-sötétjében, s a harc a félálommal az ébredésért, a nappalért, míg csak annyi ereje nincs, hogy kibontakozhassék szórtakaróiból és maga surranjon az ablakhoz, hogy a súlyos falapokat kifeszesse a tartóvasak közül (egyszer majdnem agyon is zúzták a gyöngye gyermekét); ilyenkor a betóduló hajnali levegőn, a szélen s a frissen felszakadó mérhetetlen, rózsaszínű ködtengeren át már látni lehetett a sziget körül csillogó fehér tajtékövet a kanyarodó partokon, látni lehetett a városkát alant az öböl mellett s a vízen a vörösvitorlás nehéz tengerhajókat, amint útra készültek a reggeli széllel, miután éjszakára itt pihentek meg Euboea és Efezus között, a keskeny Lampszosz szigeten. Néha valamelyik Chiosz meg Efezus felől érkező hajójával megjött anyja is, bő tarka ruháinak méz- és forró anyailatával. Jött és széles barna arcán aggodalom, öröm és verejték csillogott, mert az öbölből felfelé kapaszkodó út agyag- és mészkőfalak közé mélyedt kanyargó szakadékok krétafehéren égő levegőjén vezetett keresztül, míg kis szigeti birtokuk szélének romladozó köfalaiig nem ért. A szomszédok gyermekei nyargaltak előtte, mert mindig nekik is hozott süteményt. Mézes édességeket sütő és áruló boltjuk volt a lármás Efezusban, férje halála után maga vezette, míg beteges kisfia itt nőtt fel a tenger erős levegőjében az apja itteni örökségén, dajkája gondozásában, akinek öreg férje a szó-

lőben meg az olajfák körül tett-vett, meg a három kecskére is ügylt. A vízen túl, Efezusban — ők csak úgy mondták: a „Városban“ — nem lett volna jó helye, ami meg is mutatkozott, amikor nyolcéves korában a Szigetről oda, anyjához került; a boltjuk a kikötő közelében, emberektől és legyektől zümmögő piszkos utcák fonadékában feküdt, a kemencék hősége átjárta kölyükszobákkal a földszinten, meg a lapos cseréptetők alatt az emeleten. A keskeny udvar kövei közé mélyedő lapos gödrökben csak néhány oleánder-bokor nőtt s nem voltak itt vakítóan fehérítő olajfák, mint a Sziget hegyein s azok helyett egymás fölé ágaskodó tetők, udvarok, baromfi-galamb- meg kecskeólak zürzavarára lehetett látni, a levegő tele a mindenünnen felszálló faszénfüst fullasztó fátylaival, — s az este itt nyugtalan fényekben zajongott, míg odakünn a „Szigeten“ lassan merült el mélyben a városka, a zöld öböl és a ködbevesző nyílt tenger... Az első estén sirt a sziget után és azért mert egyedül volt; anyjának a topos rabszolgákat kellett hajszolnia és kevesebb ideje volt a fiára mint bármikor, s végül úgy dőlt el, hogy nagybátyjához kell költöznie Antiochiába, ott többet tudnak törődni vele s egészségesebb városrészben lehet az Orontes-parti város kertes negyedében. Itt tanult és itt lett orvos. Egyszer — már Pállal — Korinthos felé utazóban elhajóztak Lampszosz mellett és ő dobogó szívvel bámulta a zöld hullámok között a tenger és a hőség parájában úszó parányi szigetet: hogy azóta milyen kicsiny lett, s az öblön túl alig néhány ház fehérlik s általában kopár, kietlen, szegényes benyomást tett, míg hosszú órákon át mintegy félkörben megfordulva elvonult a magát lassan vonszoló hajó útja mentén. Ekkor megértette, hogy ami ott maradt, az nem csak gyermekkora, hanem az egész élete, amely merőben újja lett, amióta ezzel az emberrel volt együtt, annyi mindenfelé, — kisázsiai hegyek súlyosan zuhogó havában s a szőlőlombvörös makedóniai őszben, — ezzel az emberrel, aki most neki diktálta leveleit.

Nem ismert senkit, aki ilyen kegyetlenül nyomasztó tudott volna lenni mindenkivel szemben, mint ez az örökké fáradt és örökké éber emberke. Ha valahova betette a lábát, megjelent vele valami rettenetes, mint a villám, amely jő és vakít, a levegő pedig perzsel és dörög körülötte. Ugyanígy zajongott útjainak kígyózó tűzvonala mentén az egész ázsiai és görög part. Megjelent deszkafalú, zsúfolt, homályos kis falusi zsinagógákban és az embereket, akik között átnyomakodott az Irás tengereseinek emelvénye felé, egyszerre csak fullasztóan érte valami homályos sejtelem, hogy vele vagy mögötte ott rémlik valaki vagy valami másnak is a jelenléte. Lukács már tudta, hogy ez nem más, mint a fékezhetetlen erőszak, amely jött, vakított, dörgött és perzsel és körülötte máris bámulat, düh, félelem, ellentmondás zajongtak, ő azonban nem tudott más lenni. Ilyen volt.

Mig irtak — és azalatt ittbenn oly mozdulatlaná vált az idő, mintha a szoba falai elválasztották volna őket annak áradásától, — künn egyre jobban szürkült egy darabig, majd egyszer csak egyik pillanattól a másikig a fény fellobbanó, éles sávja jelent meg a fatáblák oldalréseiben. Sokáig nem törődtek vele, végül Aristarchus, mikor egy darab időre abbanmaradt a diktálás, odament és levette az ablaktáblát. A korareggel kéken, aranyban és sugározva jelent meg az ablak keretében. A feeskék mint a fekete nyilak, seregestől surrantak a kék levegőben. Messzirót, a paiota kertjének idelátszó végéről, a magas fákról, odahallatszott a fehér pávak rút rikácsolása. A börtönépületek, a rabszolgák konyhói, a Paiota s a börtön katonáinak szállásai, meg az istállóik: Heródes óriási kertjeinek végéül kezdődtek és terjedtek kifelé, valóságos külön városrészé. Hozzájuk esatlakoztak azoknak az apró kereskedőknek, laikonyhásoknak, kerítőknek utcái, akik a Palotaváros rabszolgáiból, cselédeiből, katonáiból, foglyaiból éltek. A közeli tevéállások büze mint valami fojtó gőz áradt a vályegvískók, parányi konyhakertek, a gyerekrajak éles kiáltozása felett.

Mint hogy ezen a napon Aristarchos volt a soros, hogy kiszolgálja őket, ő ment le, hogy a felszabadítottak közt élő Labdának, a keresztény asszonynak kecskéjétől tejet s ugyancsak pénzükből az asszonytól kenyeret hozzon. Megállott és miközben hálójából kirakta a tejesköcsögeket s a kenyerek még forró, lapos korongjait, türelmesen megvárta, míg ura befejez egy mondatot.

Akkor így szólt:

— A troasi Myron pénzt adott az öröknek, hogy bebecsássák és itt van.

— A levelek még nincsenek készen és még aligha indulhat a hajó — készült válaszolni Pál, de mint annyiszor: mindezt elég volt megértenie egyetlen tekintettel és mozdulattal. Ekkor a makedón sietve tette hozzá:

— A hajósgazdákval van egy szálláson. Azzal a hírrel jött, hogy azok ma hajnalban paraacsot kaptak a Helytartótól, hogy maradjon a hajó, mert rabokat kell vinnie az ázsiai kikötőkhöz.

Székéről, amely magas volt, a padlóra helyezve lábait, mint egy lecsúszott és felállott Pál s a derekát és a combjait övező meleg pokrót a földre hullott:

— Akkor talán... — Azt akarta mondani, hogy őt is indítják velük, de pillantása leolvasta a makedón arcáról, hogy egyéb hírei is vannak, amik talán mást mondanak. S Aristarchos habozás nélkül válaszolt a ki nem mondott kérdésre:

— Uram, találkoztam a századossal és ő azt mondta, hogy csapatot kell kiküldenie Agrippa király és Bereniké elé, mint hogy azok a Helytartó látogatására érkeznek.

A Tarzusi újra leült. Lukács fölemelte pokrótát, szépen kisímitotta és gondosan Pál térdeire tette. A szobában feszült né-

maság volt és újra a halálveszély szaga a Taruszi körül. Galilea negyedes fejedelme a legjobb barátságban volt a jeruzsálemi főtanácsal és lehet, hogy Pál ügyében ellene fog szólni.

Újra Aristarchos beszélt:

— A városban az a szöbesszéd, hogy a Helytartó: Agrippa letételére is jött. Talán azért jönnek, mert hívatta őket Festus, tudtul adni rendelkezéseit.

— Nem! — válaszolta villámgyorsan az öregember, akinek arcából most eltűnt a kimerültség és elgyötörtség minden vonása. Olyan csönd volt, hogy hallatszott a deszkamennyezeten a tetőgerendák repedéseiben tanyázó nagy vörös gyíkok közül az egyiknek surranása. Pál magányosan ült és senkisében olvasott gondolataiban, csak aki legjobban ismerte őt, Lukács. A sápadt, finom, beteges görög már érett férfi volt, de egészen fiatalos, — oly halványzölden leányos, mint a fiatal, szinte még átlátszó tavi nád. Ő pontosan tudta, mit gondol uruk: Hogyha Agrippa őt Bereniké letételét hozta volna Festus, akkor már meg kellett volna tennie érkezesekor azonnal és nem vetette volna rá magát Félix helytartó adómegzsarolási ügyeire.

— Uram — ajánította gyöngéden és türelmesen Lukács —, akkor lemásolom leveleidet, míg te pihensz; de kívánsz-e beszélni a troasi Myronnal?

A Tarzuszinak, aki most széttárta karjait és mosolygott, éregségében és rútságában volt valami egy oroszlán nyájasságából:

— Még pénzt is adott az öröknek és a szeretet elhozta ide szállásáról! Kérlek Aristarchos, Labdának gondoskodnia kellene valami sültről és salátáról, neked pedig gyümölcsről és keveske borról. Velünk kell lennie ma, ha ő is akarja!

||. Lukácsnak, a görögnek cezárei följegyzéseiből: „... *Agrippa király és Bereniké lejöttek Cezárebába, hogy Festust üdvözöljék...* Apostolok cselekedetei XXV, 13–14.

Az új helytartónak, Porcius Festusnak, vörösreégett, borotvált arca volt és ugyancsak vörös, majdnem egészen kopasz koponyája, — két oldalán, mint a könnyű füst, néhány finom ezüst hajfürt lebegett. Majdnem teljesen állatlan volt, ami különösen oldalról olyan külsőt kölcsönzött neki, mintha a feje valami okos, kissé bágyadt, nagyon jóindulatú kígyó feje volna. Alsó és felső ajka egyaránt kidagadt, mert Rómában való elutazása előtt csinaltatott elefántcsont fogsorát viselte, egy alexandriai görög orvos méregdrága és fájdalmas remekét, ami még mindig naponta fölvérezte inyeit, ha sokáig volt a szájában és többet kellett beszélnie. Általában alig várta mindig, hogy magában maradjon és kivehesse.

▲ pávák kiáltoztak még a fákon, amelyekre elültek éjszakázni,

a Palota kertje már sötétedett, az égbolt sárgászörös fénypárájában meg-megvillant már itt-ott egy-egy csillag el-eltűnő fénye. Azok a percek voltak, amikor az est alázuhanni készül s utána már csak az égalj sötét, kormosvörös tűzvése világít egy darabig köröskörül.

A Helytartó — fehér lenvászon tógába öltözött elegáns, jég-hideg gyanakvós — olyan hosszan, amennyire csak az illem megengedte, nezte meg újra és újra az asszonyt, amint most meg vacsora előtt ott ült a Palota egyik kertre néző nyitott kiugróján, a feketedni kezdő hűvös lomfalak elé rajzolódva halvány-sarga köntöseben és annak éppen disztelenségével ütve el bátyja halványyszerű, asszonyos pompájától.

— Azt gondolja a Helytartó — kérdezte az asszony —, hogy mások a rab és Komába küldi őket?

A zsidó hercegnő azzal lepte meg a Helytartót, hogy úgy öltözködött és viselkedett, mint egy római domina. Ovális, halvány-arany arca volt, vékony egyenes szemöldökei, a haját keskeny arany pánt fogta össze a homlokra fölött és mindössze néhány sima ékszert viselt, mind vén, megsötétült ezüstnek hatókat, noha aranyból voltak. Fülciról pókhálóvékony aranyláncon két holdszámu gyöngy függött. Az uralkodó testvérpár látogatásának hírére festus arra volt elkészítve, hogy Berenikében barbár királynők ékszereibe öltöztetett sötétború, félvad ázsiai asszonyt ismer majd meg. Majdnem negyven éve már, amikor még egészen ifjan súlyos beteg volt és karthagói görög háziorvosukkal — minthogy az úgy vélte, hogy a testet lesoványító láz legjobban az Atlasz kristálytisztá levegőjében gyógyul meg — azonnal a sivataghoz, családja egyik karthagói birtokára utazott egy teljes évre: hamarosan megnívást kapott a még apjával vendégbarátságot kötött közeli numida törzs szuffetájához, lányának nászúrnepére. Hajnalelőttől estig tartó egésznapú úttal, teveháton, fegyveres kísérettel, először majorok, majd homokos legelők, később hullámzó sivatag közepette, a fejük fölött égő ég alatt s közben erősszalú vadvirágok sötét vérevel előntött sovány réteken át és sűrűsödni kezdő pálmáigetek között értek el egy csodálatosan dús, hűvös oázis gazdag kertjei közé, de már messziről udvariasan elbűk lovagolt a szuffeta, aki fején arany mitrát viselt, úgyhogy annak széleről függött alá sarkig érő sötétkék köpenye, s annak felső szájadékából előrebukkanó sebforradásos, gyérszakállú arcából büszkén árasztották el a fiatal, beteges, vékony római barbáruktól ejtett görög és még barbárabbul ejtett latin szavai. Taps, dobok, tomboló és ujjongó nép között vezették egy fehérfalú, alacsony, csereptetés, reugeteg kicsiny szobából álló épület udvarain át ezek legnagyobbjába, s az összes férfiak, asszonyok és gyermekek között fogadta őt mind a két család, amely ezzel a házaszággal egyesült. A vélegény egy másik törzsfő fia volt, félig meg gyermekijú s olyan karesú, sápadt, szabályos arcú és nagy-

szemű, hogy vörös virágokkal kifesett ruhájában majdnem lánynak lehetett volna nézni ajkának és állának gyengéden sötétlő hamva nélkül; keresztbe tette mellén karjait és mélyen meghajolt, míg a menyasszony mélyen letérdelt a fiatal római nagyúr előtt és kinyújtott kezein, csuklói körül kék meg barnászvörös kövekből faragott apró bálványszobrocskák csüngtek arany zsinorokon, s neki meg kellett fognia ujjait és felsegítenie őt, s akkor előtte állott Giddenem szuffeta leánya, Mar-Athara, vagyis mivel Mar úrnőt jelent az ottani barbárok előkelőinek nyelvéné züllött sivatagi pun nyelven: Athara a Hercegnő: Majdnem kékesen szürke bőrű gyermeklány volt, structoilkoronás fejékének óriás, sápadt legyezőjére rajzolódó fájdalmas, sötét vonásokkal, — ő átadta neki ládikában hozott ajándékait, mire válaszul megfélemedett görög és latin szóözönt kapott, de csupán szavakat minden összefüggés nélkül, és rájött arra, hogy a vad, ijedt, gyönyörű gyermek hálájának kifejezéséül mondja el neki mindazokat a szavakat, amelyeket az ő nyelvéből ismer s amelyek keményekké és fémesekké törtek üde ajkain. Amint e barbárok szokása, nem feküdtek az asztal mellett, hanem ültek alacsony székeken, övele szemben éppen a fiatal pár s a menyasszony mellett anyja, egy majdnem feketebőrűnek tetsző asszony, akinek szép, de ráncos arcából csodálatosan égő, szinte szikrázó két szem világított. Még arra emlékezett, hogy a sivatagi hercegnő fülében két parányi arany csésze függött és abból erős illatszer csöpögött alá csupasz vállaira, nyakában óriási, idomtalan és esiszolatlan drágaköveket hordott vastag bronzláncon. Ujjait gyakran csúsztatta végig egy csomó formátlan, apró kőből összefűzött fűzeren s időnkint végigsorolta rajtuk áhítattal, mint valami imádságot, leendő férje tulajdonságait. Nos, ilyennek képzelte el előre Festus Berenikét.

De még most, látogatásuk harmadik napján is csodálkozott, hogy ahelyett, akit így előre elgondolt addig, amíg nem ismerte, egy latinul és görögül tökéletesen beszélő dámát ismert meg, aki pontosan ismerte az uralkodást, Ázsia népeit, a fölöttük való uralom kérdéseit s vele beszélgetve ezekről úgy tűnt föl, mintha Egyiptom, Arábia vagy Armenia: kézzel elérhető közelségben lebegnének mellettük. Egyébként arca jóval fiatalabbat mutatott koránál, csak a szemét körülvevő ráncok látszottak néha fáradtságról beszélni akkor is, amikor ajkai nem egyszer még elevenen szóltak. Festus ismerte történetét Nagy Heródes unokájának, — sötét történet! Agrippa tetrarchának lánya volt, rokonházasság kései, vad gyümölcse és egyenesen apja tarka háreméből, tizenkétéves fejjel lett a felesége egyik nagybátyjának, hogy ékszeres, vékony gyermekkarjai s aranyban és roppant földbirtokokban vitt dús hozománya kössék annak hatalomvágyát Agrippa hűségéhez, de ő hamarosan elmenekült ama köves, jordánontúli fejedelemségből, amelynek sivatagi karavánutak táplálta néhány apró

kereskedővárosa és beduin lovasokat adó kis oázisai fölött férje „uralkodott“. Utána annak idején — Festus még Rómából emlékezett a zsíros és feltűnő pörre — mindkét féltől megvesztegetett szenátorok, római, görög meg szír ügyvedek és számtartók vitték hozományá visszafizetésének pörét a császári kormányzat elé, míg vissza nem kapta. Ő maga azalatt Egyiptomban élt és egy darabig Alexandriában volt a felesége egy félarab-félegiptomi hercegnek, aki viszont apjától vette meg dús nászajándékokkal és karavánutak átengedésével. De ez a házasság csak addig tartott, míg apja váratlanul meg nem halt, éppen itt Cezáreában, a cirkuszi játékok alatt, ezüst ruhában és mérgezés göreseiben, — Festus jól tudta, hogy a rómaiak mérgeztették meg, mert titokban a heródesi birodalom feltámasztására szőtt tervek az Imperium megindításának valamelyik következő időszakára. A hercegno erre egy darabig veszteg maradt és férjhez ment Polemonhoz, a kis-ázsiai partra ugró Taurus egyik volt hegyi és kalórországoeskájának régen göröggé lett fejedelmi sarjához. Roma mint afféle ártatlan játékot nézte, hogy ezek az apró ázsiai mágnások kizárólag magánhasználatra szívesen hívták magukat „királyoknak“, de ez a nyughatatlan judeai hercegnő egyszerűen otthagya ezt a férjét is; bátyjához menekült, aki ekkor már visszatért Rómából, ahol idáig tűsz volt s ettől kezdve névleges fejedelem apja országrészenek egy neki átengedett darabja fölött. Ettől kezdve együtt uralkodtak, mint király és királynő, vagy az egyiptomi fáraó testverpárok és nevük említésére Rómát is, Ázsiát is: körülfojta a gyanúsítás fojtó kénfüstje. Utasításai szerint a Helytartónak nem volt szabad tudomásul vennie, hogy Heródes Agrippával együtt huga is királynőként uralkodik, s míg azt hol Agrippának, hol királynak szólította, Berenikét — ha már semmiképpen sem tudta kikerülni — ódon s mindig kissé kínos udvariassággal hívta „nővérenek“, ami görögül elég íuresán hatott, de nem volt mást tennie, mint mégiscsak ki kellett fejezni, hogy még itt, dödapja palotájában sem több, mint — noha előkelő — magánszemély. Amikor először szöntotta őt így, a hercegnő még csak a szemével sem csodálkozott, de nem ismerte el rangja tudomásul nem vetelét azzal, hogy ő is „fivérének“ szólította volna vissza Festust. Egyszerűen Helytartónak nevezte, harmadik személyben beszélt róla, ami nem volt más, mint udvarias, noha jéghideg magázás, de a testverpár részéről sem volt mást mit tenni, mert egyelőre alapjában véve azt is lehetett várni még, hogy a Helytartó váratlanul előáll Agrippa letételének utasításával. A királynak tehát nővére helyzetét feszegetni nem lett volna sem izléses, sem tanácsos, nem is kívánt rá alkalmat, noha lehetett volna, mert Heródes Agrippának még Rómában töltött éveiből ismerték egy-est. De az azóta eltelt idők alatt a hajdani fiatal, elegáns római zsidó nagyúrból Festus számára most már megközelíthetetlen mó-

don változott át tarka pompájú, gögös, hallgatag beduin királysá és — Festusnak úgy rémlett — fáradt, engedelmes eszközzé ennek az éber, kemény, eszes asszonynak kezében. Kettőjük között ő volt — asszonyi alakban — dédapjának, Nagy Heródesnek mása.

Eddig a politikáról beszélgettek, míg Agrippa hallgatott, — nővére beszélt, de a Helytartó nem kívánt vele tárgyalni ezekről a dolgokról, azért hozta szóba — szintén Agrippának — a rabok dolgát. De erre is az asszony válaszolt, amire Festus majdnem bosszús lett. Agrippának már Rómában az volt a híre, hogy a zsidó vallási dolgok szakértője. Itt van ez a bonyolult és nehéz dolog ezzel a Tarzuszival, nem is rossz, ha tőle kér tanácsot. Szinte ingerült mozdulattal fordult Agrippához...

III. Lukács, a görög cezárei följegyzéseiből: ...mondván: *„Félix itt hagyott egy férfit fogolyként, akinek dolgában a zsidók napi fejedelmei és vénei hozzám fordultak, amikor Jeruzsálemben voltam és követelték elítélését. Azt feleltem nekik: „A rómaiaknak nem szokásuk, hogy elítéljenek valakit, míg a vádlott nem szembesítették vádlóival, és hely nem adatik neki, hogy magát a büntettek alól tisztázza.“ Mikor ennek következtében ide gyűltek, minden késedelem nélkül másnap az ítélőszékbe ültem és elővezettettem azt a férfit. Mikor a vádlók előálltak, nem hozakodtak elő semmi olyasmivel, amiből én gonoszat gyanítottam volna, hanem holmi vitás kérdések voltak vallásuk dolgában és valami meghalt Jézust illetően, akiről Pál azt erősítette, hogy él. Mivel azonban én nem igazodom el ezekben a kérdésekben, mondtam, hogy akar-e felmenni Jeruzsálembé, s ott nyerni ítéletet ezekről. Minthogy azonban Pál fellebbezett, őrizetben tartottam, míg el nem küldöm a császárhoz.“ — Erre azt mondta Festusnak Agrippa: „Magam is akarnám hallani ezt az embert!“ — „Holnap majd meghallod!“ — volt a válasz.“ (Apostolok cselekedetei, XXV, 14—22.)*

Amikor értük jöttek, kün a börtönök fölött már leszállt az est. A rongyaiból metszően áradó toveszaggal egy sötét göresös alak surrant el mellettük a sötétben, a börtön- és szolgazárlások tüzei felé, ők pedig elhagyják a börtönépületekhez csatlakozó teveállások mellett, ahol a nyitott istállószínek alól fojtó, száraz bűz folyt szét és mozdulatlan púpos tömegek feküdtek, csak két teve állt, hogy kérődzzék es kíváncsian nyujtották kigyófejüket arra, amerre ők elmentek. Néhány pillanat múlva a konyhakertek hűvösebb, nedves levegője vette őket körül és Lukácsnak itt vezetnie kellett Pált, hogy bele ne lépjen valamelyik vízárokba. Valahonnét közeiről a sötétből még hallatszott az egyik vízemelőkerék meg-megszakadó nyikorgása; a fáradság miatt

már ellenkező tevék meg-megálló, makaes, puha lábdobbantásai; egy mély torokhang arab szavakat kiáltozott, a keskeny öntöző-árkokban csobogott és zuhogott a víz és itt-ott megvillant bennük a tükröződő csillagfény. Az ég még nem volt sötét, — ritkás csillagai körül afféle porszínű halványsággal állt az ejszaka fölött, mintha valahonnét érnék még a nap sugarai. Szelet és port lehetett érezni a levegőben s Kelet felől, látóhatáron túlról a sivatagi villámvihar száraz, hangtalan lobbánásait. A Palota hátsó kertfalánál meg kellett állniok, míg az ottani örök kaput nyitottak. Itt dúslombú, alvó fák közé léptek be, helyenkint mély sötétbe, — a rövidlátó Tarzusi léptei nem egyszer váltak tartózkodókká és ingadozókká és Lukács arra gondolt, hogy igazán hozhattak volna fáklyát a kísérőik. De akik vezették őket, ismerték a járást és nemsokára ott álltak az épület egyik oldala mellett, ahol mégisesak két fáklya tartott feléjük, fegyveresek, néhány álmos légionárius-arc, felfelé vezető lépcsők s egy hosszú, keskeny, sötét folyosó. A végében nyitott arany négyszög világított. Heródes trónterme.

(Az elbeszélés második, befejező részét márciusi számunkban közöljük).

TENGERT SEM LÁTTÁL

(Tűz Tamásnak)

*Úgy nő a táj, a látható világ
így esténkint, mint holdfényben az árnyak.
Fáradt a szemed, mégis messze lát,
csöndesen lépsz és figyeled a fákat.
Fölötted nyíló, csillagos egek
hirdetik már a boldog életet.*

*Hányszor kívántál menni messzire,
hegyekkel viaskodtál álmaidban,
s ide jutottál hazád szélire.
Örülsz, hogy ez a csalfa vágy elillan,
s a nyugtalanság, ami most is üz,
nem más, csak hűnyó, csöndes, esti tűz.*

*Tengert sem láttál, nem is ismered
a hullámok tajtékzó robbanását,
futó homok borítja éneked,
és verseid galagonyák kiáltják,
s oly egyszerű vagy, mint a fák alatt
megbúvó, kicsi jánosbogarak.*

*Ez a sötétben elvesző vidék
parányi bár, a szem könnyen bejárja,
de látod, most is úgy tekint feléd,
mint jóbarát szokott a jóbarátra.
S mint fölötted a zúgó jegenyék,
úgy zümmög énekedbe itt a nép.*

Csanád Béla

SZEMLE

BŐJTELŐ

A Septuagesima idejét magyar népünk böjtelőnek hívja, Három vasárnap ez, mely a szent Negyvennap ideje előtt áll, mint az athéni Akropolis előtt a propylaionok lépcsői és szarnoka. E három vasárnapot Hetvenednek (Septuagesima), Hatvanadnak (Sexagesima) és Ötvenednek (Quinquagesima) nevezzük, régi analógiás elnevezéssel a Quadragesima (Negyvenedik) mintájára. E vasárnapok korántsem a nagyböjt meghosszabbítását jelentik; sohasem volt az általuk keretezett idő böjt ideje.

Egészen másnak köszönhetik keletkezésüket, 1400 évvel ezelőtt: egy örök-új gondolatnak, a vezeklés gondolatának. Abban a rég elfutott időben, az ötödik századnak derekán, már a római birodalom nyugati fele régen megszűnt önálló lenni, 476 óta a Szent város, Róma sorra került a herulok, majd a keleti gótok, végül 554-ben a bizánciak uralma alá. Ettől kezdve, kétszáz esztendőn keresztül, Róma és környéke sohasem jutott ugyan a népvándorlás valamelyik nyughatatlan népének uralma alá, de állandóan tartani kellett attól, hogy a longobardok, kik Rómától északra és délre már 568 óta megtelepedtek, egyszer mégis befejezik a hódítás művét és Itália közepét is leigázzák. A rettegés így e kétszáz éven át állandósult: „periculose vivere“, veszedelmek között élni — lett a jelszó. Mint a kor íróiból látjuk, az akkori emberek sötétenlátás, pesszimizmus jellemzi amiatt, hogy széthullottak a római birodalom keretei, melyek nélkül nem tudták a világot elképzelni. Az ókor és a

középkor határmezsgyéjén élő Nagy Szent Gergely ekként borongott a római kultúra eltűnésén: „Róma, egykor a világ ura, mi lett belőled? Láthatjuk: mérhetetlen fájdalom emészt. polgáraidtól megraboltak, ellenség szorongat, romhalmazzá lettél! Hol van a senatus, hol van a nép?“ Maga a nagy pápa sem látta, hogy új és majdan viruló korszak küszöbén áll, hanem kortársaival együtt úgy vélte, közel van a világ vége.

Mert ez az átfordulás új történelmi korszaka a VI—VIII. században a történelemnek általában organikusan növekedő, lassú fejlődésével történt. Az V—VI. században Rómában és a városokban az antik élet egyelőre megmaradt. Hosszú ideig még a consulok szerint számolták az éveket, megmaradtak a rétor-iskolák, ahová gótokat nem vettek fel, sokáig megmaradtak a cirkuszi játékok és a polgárok továbbra is eljártak a thermákba, a hatalmas fürdőkhöz. Am lassan minden pusztulni kezdett, mert a milliós világvárosra méretezett óriási épületek karbantartására senkinek sem volt pénze az egyre csökkenő lakosság között. A Campania egykoron termékeny, virágzó vidéke lassanként mocsarasodni kezdett s a régi gabonaföldek aranyosan csillogó tengerét a pontinusi láp zöldje lepte el. Ebben az időben kezd a nagy mocsarak moszkítóinak, (mint akkoriban vették,) „kigözlőgése“ miatt, az örök város lázas betegségek tanyája lenni: emberfaló Róma — Roma vorax hominum, mint Damiani Péter nevezte el.

Ezt a rettegő, de még latin

műveltségű, egyelőre látszólag hanyatló kort kell szem előtt tartanunk, mikor a Bűjtelő idejének értelmét keletkezéséből akarjuk megérteni. A kúszködés korában mindenki érzi, milyen nehéz a szenvedés, de nem mindenki tudja az isteni igazságot, hogy a bajok kiszabása és elviselése szervesen bele tartozik az isteni pedagógiába. Ilyenkor az Egyház emberei az Isten engesztelésére és bűneik miatt való vezeklésre hívják fel a hívők seregét: ennek a gondolatnak köszönik létüket a Bűjtelő vezeklő vasárnapjai s ezért maradtak aktuálisak minden időben. A huszonöt római plébánia-templomból, a „titulusokból“ elindult az egyes parókiák népe plébánosával, a később majd kardinálisoknak nevezett presbyterekkel élén a stációknak nevezett gyülekezőbazilikákba. Róma püspöke a patriarchiumból, azaz a lateráni palotából szintén körmenetben érkezett. A pápai menet előtt az apostoli keltős keresztet vitték és a hatalmas tömjénezőt, mely illatos füstfelhővel jelképezte a hívők égbeszálló könyörgését. Mögötte lépkedtek ünnepi ruhában a diakonusok és szubdiakonusok, majd az akolitus-fiúcskák, végül lóháton a Szentatya. Ekkor elkezdődött a liturgia, melynek folyamán mindhárom vasárnapon azért könyörgöttek, hogy a Mindenható oltalmazza meg a bizonytalanságban élő, aggódó hívő sereget. Ezeknek a forró könyörgéseknek énekei és imádságai változatlan frissességükben maradtak ránk mind a mai napig a Római misekönyvben.

Hetvened vasárnapon Róma legnépszerűbb szentjének, Laurentiusnak bazilikája a gyülekező hely stációja. A lakosság szorongását tükrözi vissza a mi-

se introitusában megmaradt felvonulási körmeneti ének: „Körülvettek engem a halál sóhajai, pokoli fájdalmak környékeztek engem: szorongatásom idején az Úrhoz kiáltok én, meghallgatja szavamat szent templomából!“ Ezt az antifonát harsogta a huszonöt titulus hívőserege, mindenünnen a falakon kívül fekvő Szent-Lőrinc-bazilika felé tartva, s Istenhez kiáltva félelmes aggódását. A keltős bazilika pompás lérségében megkezdődött a vezeklő mise. A pápa azt az oratiót mondotta, mely a mai napig Hetvened vasárnapjának könyörgése: „Könyörögjünk! Urunk, hallgasd meg kegyesen a te népednek könyörgését s bár igazságosan sujtasz minket büncünk miatt, neved dicsőségére szabadíts meg minket irgalmadban!“ Mi más ez, mint a vezeklés örökké érvényes alappondolatának római poniossággal történő kidomborítása! Hiszen egyetlen halálos bűn földi büntetésének elviselése sem mérhető le voltaképpen evilági mértékkel: „iuste pro peccatis nostris affligimur.“ — igazságos módon sujtatunk. Erre tanítja a szenvedőket a vezeklő mise szentleckéje is Pál apostolnak a korintusiakhoz intézett leveléből (I. Kor. 9, 24—27 és 10, 1—5). A vezeklés lényegének másik nagy mozzanatát hangsúlyozza ugyanis: önmegtagadás nélkül nincs vezeklés. A keresztény ember tudja, hogy a mennyek országa erőszakot szenved, azaz csak az nyeri el, aki az önfegyelmzés hámjában töri testét. A földi élet sportversenyhez hasonlít, mondja a nagy apostol e szentlecke szövegében. A nagydíjért, a „braviumért“, küzd mindenki: „Úgy fussatok tehát, hogy elnyerjétek! Mindaz pedig, aki részt vesz a versenyben, mindentől

tartózkodik.“ *A graduálé éneke újra a szorongatás-motívumot csendíti meg: „Segítők vagy szükségünkben és szorultságunkban, mert nem feledkezel el végleg a szegényről!” — Az evangélium a szőlőművesek példázata, s a liturgia magyaróráink régi „keresztlje”: miért épen ez a magában véve érthető parabola került Hetvened vasárnapjára? Pedig a vezeklés gondolatának világosságában könnyen érthető: minden egyes szőlőmunkás egy-egy dénárt kapott, az is, aki egész nap dolgozott, az is, aki utolsóként érkezve csak egy órát. A világi viszonylatban érthetetlen eljárás helytálló a természetfölötti élet jutalmazására: a dénár az önmegtartózkodó életért járó jutalom, az örök élet, s ezt mindenki megkapja, még az is, aki hosszú bűnös élet után tér meg az Istenhez.*

Hatvanad vasárnapján a statio a mai napig Szent Pál bazilikája, mivel e második vezeklő-vasárnapon ide zárandókölt Róma huszonöt plébániájának népe. A kikötőbe, Ostiába vezető út mentén áll a bazilika, mely Gamaliel egykori tanítványának, Pál rabbinak sírja fölé magasodik. A búcsújáró hűvek csoportjai ezúttal ezt a körmeneti éneket énekeltek, mely a mai napig a mise introitusa: „Ébredj fel, miért alszol, Uram? Ébredj fel és ne tartsd el minket végképen! Miért fordítod el arcodat? Miért feledkezel el szorongatásunkról? Testünk a földhöz tapadt: kelj fel Uram, segíts meg és szabadíts meg bennünket!” Ha nem a Szentlélek sugalmazta volna a szoltárokat is, senki emberfia nem merészelt volna ilyen éneket leírni, ennyire mélységesen emberi jajkiáltást. Hányszor hallottunk már a háború idején szenvedé-

sükben tántorgó lelkektől ehhez hasonló panaszokat: megfeledkezett rólunk az Isten! nem törődik már velünk, elfordult immár tőlünk! Az Isten olyan nagy, hogy gyermekeinek kicsinységéhez is tud alkalmazkodni: megérti, hogy a szenvedés fáj és ezért nem veszi rossz néven, ha gyermek módjára panaszkodunk és sirunk. Tanulságosság erre, hogy ilyen szoltárszöveg a Szentírásba kerülhetett, — s az Egyház bölcsességét mutatja, hogy aggodalom nélkül felhasználja liturgiájában a mai napig. — Az oratio szintén nagyon fontos dologra mutat rá: „Isten, te látod, hogy semmilyen akciónkbán nem lehet bizodalunk, engedd meg tehát kegyesen, hogy minden baj ellen a nemzetek tanítójának védelmezése verteessen fel bennünket!” Segíts magadon, az Isten is megsegít: a keresztény elv, mit a római püspökök mindig követtek. Bátyákkal vették körül a várost, diplomáciai tárgyalásokkal és adóval tartották vissza a különböző longobard hercegeket, de tudták, hogy semmilyen akció egymagában nem elegendő. — A szentlecke Pál apostol életének „dicsekvése“ (II. Kor. 11, 19—12, 9), melyben szenvedéseit mondja el, hogyan kellett számtalan fáradságot, igen sokszor fogságot, gyakori halálveszedelmeket elviselnie: „veszedelmet a pogányoktól, veszedelmet a városokban, veszedelmet a tengeren,“ ugyanazokat, amelyeket a népvándorlás keresztényei elviseltek. A szentlecke végén Pál apostol szava vonja le a tanulságot: „Háromszor kértem az Urat, hogy távozzék az (t. i. a szenvedés) ítélem, de ezt mondá nekem: elegendő tenéked az én kegyelmem, mert az erő az erőtlenségben lesz tökéletessé.“ — Az evan-gé-

És a Magvetőről szóló példabeszéd (Luk. 8, 4—15), melyet Szent Pál tiszteletére énekeltek ott, ahol a főoltár confessiójában el van temetve minden nemezelek legnagyobb magvetője. A híveket egyúttal figyelmezteti az evangélium, hogy vigyázzanak a szívükbe hullott isteni magvakra: a kegyelem indításaira, melyeket a Szentírás olvasásakor, az Ige hirdetésekor, vagy talán a csendes imádság idején éreznek magukban. Ne fojtsák el a szenvedések tövissei, ne legyenek köszikká-lelkek, kik örömmel fogadják ugyan az igét, de rövid ideig tartó hit után a megpróbáltatások viharában elpároltnak. Ezért, midőn ez a vezeklő vasárnapon Róma népe körmeiben vitte áldozati adományait az oltárhoz — kenyeret, bort, olajat, gyapjút, viaszt, pénzt, — közben el a felajánlási éneket mondta: „Add, hogy ösvényeiden tökéletes léptekkel járjak és ne inogjanak meg lépteim.“ ezzel felelve az evangélium tanítására.

Ötvened vasárnapján Szent Péter sírjához zarándokoltak; még ma is ez a statio temploma. A körmeneti ének újra a segítségkérés motívumát hangoztatja: „Légy nekem védőmenő Istenem, légy az én menedékhelyem és megmentőm!“ A szentlecke nagyon fontos dolagra hívja fel a figyelmet: nem elegendő egymagában még a vezeklés önmegtagadása sem. Ha valaki a legnagyobbat tenné is, úgy, hogy „átadná testét annyira, hogy élégne, ha szeretete nincsen, semmit sem használna neki.“ Ezért olvastatja az Egyház a népvándorlás kora óta máig Pál apostol hatalmas szeretetlímuszát, hiszen épen a nagy szenvedések idején aktívális. — Nagyon tanulságos az evan-

gélium is (Luk. 18, 31—43). Jézus elmondja benne, hogy szenvednie kell: a pogányok kezébe adják, megcsúfolják, bántalmazták, megölik, de harmadnapra fellámad. Laikus felfogás az, hogy ez az evangélium a nagyböjt beharangozója: hiszen a liturgia csak feketevasárnaptól kezdve foglalkozik Jézus keserves kínjaival. A szenvedésnek nagy keresztény programjáról van itt szó: szenvedni kell, meri ezáltal üdvözülünk. Igaz, hogy emberileg ezt nagyon nehéz megérteni; a tanítványok is „mit sem értenek ezen igéből és nem értették a mondottakat.“ Ép a népvándorlás idején sokan nem bírták ésszel felfogni, miért ép nekik kell ennyit elviselni, miért kell ép az ő nemzedéküknek többet szenvedni, mint előttek századoinak. Az evangélium azután azzal folytatódik, hogy egy vak ült az út szélén és amint hallotta a tömegtől, hogy a Názáreti Jézus megy arra, kiáltva kérte: „Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtam!“ És az Úr kérdésére, mit akar, ekként válaszolt: „Uram, add, hogy lássak!“ A liturgia alkalmazott értelme szerint így kell látnia annak is, akit a szenvedések megtépáztak, lelke szemének meg kell nyílnia az örök igazság előtt.

A népvándorlás korában született három vezeklő-vasárnap, a mai Böjtelő ideje ugyanazokat az ősrégi mise-éneket, bibliai olvasmányokat és könyörgéseket adja ajkunkra, mint ezer-négyszáz esztendővel ezelőtt. Az Egyház kegyelme megőrizte számunkra őket, hogy ezek az engesztelő és vezeklő vasárnapok erősségek hívei lelkét, jól tudva, hogy Isten a keresztényt a megpróbáltatások és szenvedések útján vezeti el a világgosságra. Radó Polikárp

„Isten nem támaszthat bennem megvalósíthatatlan vágyakat; tehát ha kicsiny, ha törpe vagyok is, vágyódnom kell arra, hogy szent legyek... El kell magamat viselnem számtalan lökéletlenségemmel együtt; de mindenképpen a mennyországba kell jutnom; biztos, egyenes és rövid utat fogok tehát keresni“...

Lisleuxi Szent Teréz.

Nem tudok elmélnedni, pedig tudom, milyen fontos dolog. Ha nekifogok, nem jut eszembe semmi, vagy hamisnak érzem az egész próbálkozást.

I.

Az elmélnedést sokan azért látják nehéznek, mert azt gondolják, hogy az a mindennapitól eltérő, egyéni és azért új gondolatmeneteknek felépítése, ami az átlagembernek nehéz feladat, s a nem átlagembertől is pihentséget és alkotókedvet kíván. De ez tévedés. Az elmélnedés az imádságnak egy faja, s az Úristen az imádkozótól nem kíván mást, mint a szívét.

Az elmélnedés *nem* misztikus vagy esztétikai gyönyörűséggel való elmerülés a földöntúli nagy valóságokba. Némelyeket ez a tévedés riaszt el az elmélnedéstől. A misztikus elmerülést szemlélődésnek hívjuk s az magasabrendű az elmélnedésnél. Az esztétikai gyönyör pedig nem is tartozik az imádság elemei közé.

Az elmélnedés *nem lelki olvasmány*. Az olvasás befogadó, az elmélnedés alkotó tevékenység. Olvasmány nem is elegendő kell hozzá. Szükséges vagy hasznos az olvasmány annak, akinek a terbevelt elmélnedéshez nincs megfelelő anyaga, tudása; aki nehezen talál tárgyat az elmélnedés számára; vagy aki lelki szírazságán nem tud magától segíteni. Aki például Krisztus szenvedéséről kíván elmélnedni, de néhány közismert általánosságnál nem jut tovább, kiegészíteti Prohászka

valamelyik remek nagybőjti elmélnedése.

Az elmélnedés *gyakorlati célú* tevékenység, célja a lelket közelebb segíteni Istenhez. De evégből nem szükséges minden egyes elmélnedésnek konkrét elhatározásban végződnie. Általában ugyanez lesz a szabály, kivált mikor egy meghatározott szokás bevezetése, illetve leküzdése a célunk. De legalább olyan jó az az elmélnedés is, amely nem akar többet, mint átélni egy vallási igazságot. Valaki például észreveszi, hogy nem tud kellő tisztelettel Istenre gondolni és róla szólni (talán hanyag imádságának is ez az oka), azért most úgy végzi elmélnedését, hogy annak nyomán jobban átjárja őt Isten lenyűgöző nagysága. Ugyanígy lehet azzal a szándékkal elmélnedni, hogy meghatódjunk az ő irgalmas szeretetétől, vagy hogy a megsegényülés, alázat, hála, bizakodás és más ilyen alapvető vallási érzelem hassa át a lelkünket. Ezek is jól meghatározott célok. Meghatározott cél nélkül nem is lehet jól elmélnedni.

Az elmélnedés elsődrendű feladatai közé tartozik elhatározásainknak érzelmi elemekkel való átszövése, e nélkül hiányzik az erőnk a szükséges mértékű iparkodáshoz, leleményhez és áldozatkészséghez. Hogy egy javít-

hatatlan későnkelőnek lesz-e holnap ereje ahhoz, hogy „erős elhatározása” értelmében korán keljen, majdnem teljesen attól függ, hogy ma este mennyire tudja átélni a holnapi pontos kelés szükségességét, mennyire tud édes várakozásokat vagy valamely igazán nagy érdeket fűzni hozzá. Ilyen érzelmi elemek felkutatása az elmélkedés legedemesebb céljai közé tartozik.

Nem egy nehezen induló elmélkedőt az ment meg, ha eszébe jut, hogy az elmélkedés *imádság*, és elkezd a maga szavaival imádkozni, meg nem fedkezve arról, hogy az imádsághoz hozzá tartozik Isten megszólítása és a párbeszéd forma. („Te látod most Uram, mennyire szeretnék érteni az elmélkedéshez. Tégy kérlek tanítványoddá. Igérem... Ma a kislekűség ellen keresek nálad segítséget. Mutasd meg nekem ennek okait. Vajjon, nem erről, meg erről van-e szó?” stb.) Ez a párbeszéd alak könnyebben belendít a szabad gondolatszévébe. O.

II.

Mi az elmélkedés? Érzelmileg alátámasztott gondolkodás cselekvésre való elhatározás céljából. Van ember, aki szinte alvajáró: véletlenül történik vele minden. Ezek nem elmélkednek senunin.

Van, aki állandóan elmélkedik: hogyan osztom be legjobban pénzemet, munkámat, időmet, összeköttetéseimet; vagy: hogyan viselkedjem munkahelyemen, pihenésemben, szórakozás közben stb., hogy az megfelelően a belém helyezett bizalomnak, magamról táplált jóveleményemnek. És van, aki érzi lelkében az Isten szikrájának csendes melegét, vérkeringésé-

ben az isteni szőlőtő nemes nedváramlását, — és aki azon elmélkedik, hogyan lobbantsa lángra magában az isteni szikrát, hogyan valósíthatja meg a „maradatok énbennem és én tibenetek” boldogító parancsát. Az alábbiakban az ilyen elmélkedéssel foglalkozunk...

Mindenféle elmélkedés történetik egészen függetlenül időtől, formától: munka és szórakozás közepett, felébredéskor vagy elalvás előtt, íróasztalnál vagy esztergapadnál, — és a legkülönbözőbb kiváltó okok következtében.

Minél elfoglaltabb és sokoldalúbb azonban valaki, annál szükségesebb egy akármilyen rövid, de mégis meghatározott időt szánni az elmélkedésre, különben könnyen elmarad: És bármily könnyen indítsa is elmélkedésre az embert bármilyen esetleges kiváltó ok, mégis jó az elmélkedési anyagot jól megválasztott külső szöveg alapján végezni, különben mindig csak nekünk könnyű, kellemes, adottságainak éppen megfelelő anyagot választunk.

Ilyen kívülről megadott, legobjektivebb anyag a *szentmise szövegének* változó része, amelyről akár előző este, akár szentmise alatt vagy után a legnagyobb könnyedséggel elmélkedhet bárki, aki rászán erre tizenöt—húsz percet és egy heti próbaidőt.

A klasszikus elmélkedési formák lényege: 1. Az Isten színe elé helyezkedés mint érzelmi előkészítés. 2. A meditáció egy, két vagy három pontja. 3. Az elhatározás és ennek felajánlása.

A szentmiseszöveg változó részeiben ennek megfelelője:

1. Rövid könyörgés a Szentlélekhez, hogy lelkem hasznára végezzem elmélkedésemet. *Előlvason: a verses, énekes része-*

ket: introitus, graduale, offertorium, communicio. Olyan ez, mint-ha megszólaltatok egy akkordot az orgonán: komor vagy bájos, ünnepélyes, komor, lendületes, a mélyeségből felzökögő, biztató — mindig más és más. Főleg amikor már kissé gondolkodni is kezdek rajta. Miért ezt énekel-teti ma az Egyház? Miért olyan bizakodó ma ez az ének? holott egy mártírról szól a szentmise? Miért ismételteti ugyanazt a kiszoltárrészt háromszor-négy-szer? Milyen érdekesen válaszol a graduale az introitusra, — hogyan fokozódik vagy halkul el ugyanaz a melódia?, — hogyan alakul át az introitus lendületes fellángolása egyszerű, realista, komoly intelemmé vagy erősfeszéssé a communicióban? stb.

Sokszor nincs is már szükség más elmélkedési anyagra, annyi érdekes gondolat támad ebből a zenei hangolásból is: így kell az Úr Isten elé állned ma.

2. Aztán áttérünk a meditáció anyagára. Adva van két pont: az *epistola* és az *evangélium* szövege. Néha már az első olvasásra szinte kiragyg egy-két mondat, amely egyenesen nekem, mára, jelenlegi helyzetemre adja meg a lelki választ. Néha előbb gondolkoznom kell: vajjon miért éppen ezeket a részeket választotta ki az Egyház? miért ezt a kettőt fűzte össze? Van ezek között előkészítő, fokozó, egymást példázó, vagy aláhúzó tendencia, párhuzamos vagy ellentétes beállítás? Milyen álláspontot kellene elfoglalnom e kettős tanítás hatására alatt? Tudom vállalni? Akkor hogyan lehetne hozzáfogni? Nem tudom vállalni? Hogy tudom ezt alázatosan, gyermekdeden az Úr Isten elé vinni és az ő irgalmát kérni gyengésem megbocsátására és alázatosságom megnövelésére?

3. Aztán nagyon lassan és nagyon gondolkozva elolvassuk az imákat: az *oratóiót*, a *secretiát* és a *postcommuniót*. Nagyon gondolkozva kell olvasni, mert a bonyolult latin szerkesztésű mondatok között néha igazán sokáig tart, amíg mi laikusok kihámozzuk, hogy mi is az a lényeg, amit kérünk. De aztán néha elbámulunk: milyen egyszerű, milyen kevés is az, amit kérünk ezekben az imákban! ... hogy akik reményüket a kegyelembe vetik, mindig érezzék oltalmadat...“, „az áldozati adomány éltesen és erősítsen minket...“, „... neked tetsző életünkkel méltóképen szolgáljunk téged.“ stb.

Ennyit kérek ma Tőled. Uram. Milyen kevés — és milyen mérhetetlenül sok! Ennek elérésére akarom lábadoz tenni az én kiesny elhatározásommal is. Ma ezt és ezt, így és így, ekkor és ekkor meg akarom tenni, vagy el akarom hagyni. Kevés, de nem telik több tőlem. Fogadd kegyesen, vedd birtokba, ne engedd, hogy visszavogyem; nagyobbítsd meg, erősítsd meg; és hívj vissza holnap reggel, hogy szerényen, de hűségesen újra megjelenejek Előtted. A.

III.

Ha valaki, elmélkedni akarván, a szöveg olvasása közben elakad és „nem jut eszébe semmi“, egyszerűen tegye fel magának egymásután ezt a három egyszerű kérdést:

1. Mit jelent ez (vagy az a mondat), amit olvastam?

2. Mit mond ez nekem, (az én adottságaimmal, környezetemmel, bajaimmal, stb.)?

3. Mit kíván ez tőlem *most*? Aztán határozza el magát, vagy buzduljon fel és ajánlja buzdítását vagy elhatározását Istennek. B.

Abban a hatalmas irodalomban, amely a Mennybevételről szóló Mária-dogma körül már az első évben támadt, a nem-katolikus megnyilatkozások között a legnagyobb jelentőséget T. G. Spassky professzor Párisban közreadott értekezésének tulajdonítják. A szerző ugyanis, aki a skizmatikus keleti egyház egyik legnevesebb teológusa, igen értékes összehasonlító fejtegetések után a maga részéről is arra a megállapításra jut, hogy az új katolikus hittétel mindenben megfelel az ősi keresztény hagyománynak. A III. egyetemes zsinat ugyan — Spassky nézete szerint — túl röviden fogalmazta meg Szűz Mária isteni anyaságának dogmáját, a keleti egyház liturgikus szövegei azonban, különösen a Mennybevétel vigiliájának, ünnepének és nyolcadának énekei világosan kifejezik a meggyőződést arról, hogy a Szent Szűz nemcsak lélekben, de testben is a mennyek lakója lett. Azok a liturgikus énekek pedig, amelyek kevéssel a VII. egyetemes zsinat után keletkeztek, egyenesen bővelkednek az olyan szövegekben, amelyek a dogmával teljesen egybehangzának. Valamennyi antik himnuszsköltőnél, mint Romanus, Krétai András, Damaszkuszi János, Cosma, József, Teophanus és Germanus patriarcha, dús anyagot találunk a Szent Szűz s különösen a mennybevett Szent Szűz dicsőítéséről.

Három tétel nyer kifejezést az ősrégi keleti liturgikus szövegekben: Mária halála, Mária feltámadása és Mária mennybevétele. Ezt a három tételt vizsgálva Spassky úgy látja, hogy bennük mind a nyugati, mind

a keleti kereszténység egyetért, s ami különbség van, jobbra csak a hangsúlyban mutatkozik. A katolikus egyház kiváléppen a mennybevétel tényét emeli ki, vagyis a Szent Szűz megdicsőülésének mozzanatait. Jellemző erre — mondja Spassky —, hogy a mostani dogmatikus meghatározás sem szól a Szent Szűz haláláról, csupán „földi életének befejezéséről”, s nem beszél a feltámadásáról sem, csak a lelki és testi mennybevételről. Ezt a szövegezést Spassky a Szeplőtelen Fogantatás hitével hozza összefüggésbe, azzal a dogmával, amelynek tekintetében a két egyház között komoly különbségek vannak. Minden további nélkül elismeri azonban Spassky, hogy a két dogmát a katolikus egyház észszerűen kapcsolja, mert hiszen ha nincs eredeti bűn, akkor logikus módon nem lehet szó halálról sem, miután a halál csupán a bűnnek a következménye.

„A mi szövegeink — írja Spassky — a fentebb említett mindhárom tételt hangsúlyosan tartalmazzák, ha nem is egyforma szintre domborítják ki azokat.“ Az antik korban a Mennybevétel ünnepét a görögök a „kimesis”, a latinok a „dormitio” szóval jelölték. A görög kifejezés a keleti egyházban mindmáig megmaradt, míg a latinok később az „assumptio” kifejezésre tértek át. Bizonyos, hogy az időrendben előbb használt görög „kimesis” szó többet is mond, mint „dormitio”, vagyis „elalvás”, mert ugyanakkor a görög szövegekben olvasunk a Szent Szűz haláláról és sírjáról is, és Szent Pál is a halál értelmében használja a szót. A „assumptio” szó viszont nem fe-

let meg teljesen a „metastasis“ szónak, amely a görög ünnepi énekekben előfordul. Mindezek az árnyalati különbségek azonban lényegtelenek, mert az összefüggésekből világosan kiténik, hogy a Kimesis, illetve Assumptio ünnepén mind a két oldalon a Fiúnak azt a közvetlen cselekedetét ünnepeljük, amellyel magához vette Anyját, és pedig lélekben és testben egyaránt. A Madonna ruhájának és övének külön sírbatételi ünnepe, amelyet a görög egyház július 2-án, illetve augusztus 31-én ül, nyilvánvalóan tanúsítja a keleti kereszténységnek azt a hitét, hogy Isten Anyjának teste nincs a földön. „Tested helyett a ruhádat hagyta itt mindenneknek, ó Legszentebb Szűz“ — hangzik július 2-ának liturgikus éneke. Sokatmondó ez, mert ugyanakkor Keresztelő Szent János fejének megtalálását háromszor is megünnepli a görög egyház.

Nagyon érdekes Spasskynak az a megállapítása, hogy a keleti liturgikus szövegek nyilvánvalóan kettős hagyomány nyomán készültek. Mert amíg egyes szövegek a Szent Szűz testének mennybevételéről szólnak, más szövegek a Szent Szűz ajkára azt a kérést adják, hogy temessék majd az Olajfák kertjébe. Az antik bizánci festészetnek is van egy remeke, amely két síkon ábrázolja a Szent Szűz halálát: elől Mária holtteste, körülveve az apostoloktól, a háttérben Jézus, amint kezében tartja Anyja lelkét. A két hagyomány azonban gyorsan összeolvadt s utána a liturgikus szövegek már csak egyetlen mennybevételi aktusról szólnak, amely nyomban a halál bekövetkezése után történik, és Mária lelkére és testére egyképen vonatkozik. Ezek a szövegek a

mennybevételt úgy állítják be, mint a Fiú ajándékát Anyjának. Kiténik ez a szóhasználatból is, amelyre rendkívül kényesek a görög szerzők. Cselekvő igéket alkalmaztak, amíg a saját erőből történő „mennybemenetelről“ volt szó, de szenvedő igéket, mihelyt „mennybevételről“ írnak, miután az utóbbinak már a Fiú erejéből kellett történnie. Figyelemreméltó ezzel kapcsolatban, hogy az ünnep keleti liturgiája leekeszővégül Szent Pálnak a filippiekhez intézett leveléből azt a részt veszi ki, amely magasztalja a Szent Szűz alázatosságát, de főleg a dicsőségét emeli ki, és pedig olyan értelemben, hogy ez a dicsőség bizonyos módon ki is jár a Madonnának. Az a gondolat, amelyet Damaszkuszi Szent János később úgy fejezett ki, hogy Jézust, Mária fiát „adósság“ terhelte Anyja irányában.

Vannak antik görög himnuszok, amelyek — mint említettük — a Szent Szűz haláláról és feltámadásáról is szólnak. Így Cosmának, a himnuszköltőnek, a Kimesis kánonjába beiktatott éneke is: „Bár nem voltál adósa a természetnek, Te ó Legszentebb Szűz, mégis engedelmeskedtél a természetnek és meghalván feltámadtál, hogy örökké Fiaddal élj.“ Spassky azonban méltán jellegzetesnek mondja, hogy a keleti egyház sem ünnepli meg külön a Madonna feltámadását, hanem haláláról, feltámadásáról és mennybevételéről is egyetlen ünnepnapon s éppen a Kimesis ünnepén emlékezik meg.

Damaszkuszi Szent János és Cosma is a Madonna azonnali feltámadásának hitét a halottak általános feltámadásának tanára alapította. Jézus, Isten Fia és Mária fia ugyanis, aki el

fog jönni, hogy itéljen az élők és holtak fölött, csupán azt akarta, hogy anyja még az általános feltámadás előtt elnyerje feltámadását és dicsőségét, mert ahogy Jézusban, akként Máriában is „eltöröltetett a természet törvénye”. Ez a Szűzanya „kivételes kiváltsága” — állapítja meg Spassky és hivatkozik a későbbi idők katolikus hittudósainak ezzel egybehangzó felfogására is. Ez a kiváltság megilleti a Szent Szűzet istenanyai méltósága, megszentelődése, saját személyes szentsége és szüzi tisztasága miatt. Minderre vonatkozóan Spassky keleti liturgikus szövegeket is ismertet, amelyek összefoglalóan a következő képet nyújtják: Szűz Mária „hasonlíthatatlanul nagyobb fönségre és magasságra emelkedett, mint a legkiválóbb angyali teremtmények”. Miután „a legméltóbban beteljesítette életét”, a Szent Szűz „halhatatlan elalvásával” és „megdicsőüléssel” zárta le földi életét. Az, aki „kegyelmet talált Isten tekintete előtt”, most „ott áll élő valóságában Isten tekintete előtt”, „hallgatva mindazok imáit, akik közbenjárását kérik” és „megdicsőítve a szakadatlan csodák által is, amelyeket bőségesen áraszt a földre”.

Katolicizmus és keleti kereszténység tehát — fejezi be tanulmányát Spassky — egyképen hiszik és tényként vallják a Legszentebb Szűz testi mennybevételét.

Amikor a múlt század második felében Bertelli felfedezte a föld kérgének mikrorengéseit, ezébe sem jutott, hogy ennek még gyakorlati hasznát is láthatja az emberiség. Ötletszerűen kezdte vizsgálni mikroszkópjával az üvegharang alá tett

inga viselkedését s így lett figyelmes az ingának azokra a parányi kimozdulásaira, amelyek mindannyiszor bizonyos rendszerességet mutattak. Utána is tisztán tudományos érdeklődés készítette őt és a felfedezésről értesült többi kutatót az inga szabad szemmel nem látható rezgéseinek behatóbb tanulmányozására. Kiderült, hogy ezeknek a rezgéseknek periódusa néhány tizedmásodperc és 12 másodperc között váltakozik, amit nyilván a rezgést kiváltó okok erőkülönbsége magyaráz. Ami magukat az okokat illeti, az első és kézenfekvő feltevések természetesen úgy szólnak, hogy azok a mechanikus behatások hozzák rezgésbe az ingát, amelyek a föld felületét a közvetlen közelben érik. Így például nagyvárosok esetében az utcai forgalom, bánya- és iparvidékeken a robbantások és a gépek dübörgése, tenger mellett a hullámok nekicsapódása a sziklás partoknak, általában pedig a szélvihar és a hatalmas esőzés. Kiszáratva rájöttek azonban arra is, hogy a földrengést jelző készülékek télen és tavasszal végzik a legtöbb mikrorozgést, s ebből már arra kellett következtetni, hogy a mikrorozgéseknek nem lehetnek kizárólag helyi tényezői.

Giovan Battista de Rossi 1884-ben azzal állt elő, hogy bizonyos összefüggést talált a „mikroszeizmikus” mozgások és a barométer mutatta légnyomás-változások között. Ezzel új irányba terelődtek a kutatások, amelyekbe most már meteorológusok is bekapcsolódtak. S valóban, beigazolódtott, hogy a nagy légköri zavarok a legszorosabban befolyásolják az inga mikrorozgéseinek hullámhosszát és periódusát. Minden jel szerint a föld kérgé ilyenkor állandó

hullámzásban van, ami több napon át is tarthat. Közbevetőleg említjük: nagyon valószínű, hogy a földnek ezt a „lázás állapotát“ érzik meg a természettel eleven közösségben élő állatok és egyes, különösen érzékeny emberek. Megállapították, hogy főleg a tengerek fölött nyargaló ciklonokat kísérik jellegzetes mikrorengések. Amíg azonban a ciklonok átlagos sebessége óránként 50–60 kilométer, addig a mikrorengések óránként 10.500–11.000 kilométeres sebességgel hullámszerűen tova. A ciklon által okozott mikrorengés sebessége tehát kétszázszorosa a ciklonénak. Óriási jelentőségű, immár gyakorlatilag is hasznosítható felfedezés birtokába jutott ezzel a tudomány. Ahhoz azonban, hogy a nyomban felismert gyakorlati hasznosság az elméleti lehetőségből valósággá is váljék, szervezett formában történő évtizedes megfigyelésekre volt szükség.

A világ legtöbb geofizikai intézete társult a munkához. A római intézet például — mint *Pietro Calvi* professzor tanulmányában olvassuk — kielemezte, hogy azokat az óceán feletti jövő ciklonokat, amelyek a Biscayai öböl felé tartanak, az ő műszerei rendszerint 10 másodperc periódusú mikrorezgésekkel jelzik. Azok a ciklonok, amelyek Izland és Anglia közt haladnak, Rómában 7–8 másodperc periódusú rezgéseket támasztanak. Mihelyt a ciklon belép a Földközi-tenger nyugati medencéjébe, a mikrorezgések periódusa egyszerűen 4–5 másodpercére esik. Ha a ciklon elérte a Tirréné-tengert, a periódus már csak 3–4 másodperc, ha pedig még közelebb, az olasz partig jutott a ciklon, a mikrorezgés periódusa csupán 2

másodperc. Nagyon sok ilyen adatot kellett azonban gyűjteni és egybevetni a föld minden tájáról, amíg ki tudták dolgozni az összefüggések olyan táblázatát, amelynek alapján megközelítő pontossággal következtetni lehetett a ciklon irányára és sebességére. Az első táblázatot Ghersinek, a kínai Zi-Ka-Wei olasz meteorológusának sikerült 1932-ben a Csendes-óceánra vonatkozóan megszerkesztenie. A pusztító tájfunoknak idejében való jelezhető azóta is megbecsülhetetlen értékű szolgálatot tett a hajózásnak és a parti lakosságnak. Míg azonban Ghersi csupán statisztikai következtetéseket vont le, Ramirez, a saint-louisi egyetem tanára 1936-ban olyan mérési módszert alapját vetette meg, amelynek segítségével meg is lehet jelölni a térképen a szobanforgó ciklon vonulását. Ramirez akként helyezte el három szeizmográf-csoportot, hogy azok, mint csúcsok, egy egyenlőoldalú háromszöget zárnak be. Az oldal hosszúsága egy mérföld. Minthogy így a ciklon okozta mikrorengés hullámai különböző időben értek a csúcsokba, az eltérésekből Ramirez ki tudta számítani a ciklon centrumát és irányát. Az ő módszere alapján szervezték meg és állították fel azután az első orkánjelző állomást az amerikai kontinensen.

A mikrorengések megismerésének fontosságát igazában csak a második világháború mutatta meg. Erről szól egy másik tanulmány, amelynek *Maurizio Giorgi*, ugyancsak római egyetemi tanár a szerzője. Minthogy akkoriban elmaradtak a nemzetközi meteorológiai tájékoztatások és az óceánon karavánban lopakodó hajók sem küldhettek rádió értesítéseket, a hagyományos meteorológiai

szolgálat teljesen megbénult. Szinte kizárólag a mikrorengéseket felfogó, sebtiben létesített állomásokra kellett támaszkodni, amelyek legalább a nagy légköri zavarokat idejében jelezhették a hajósoknak és repülőknél. A háborús tapasztalatok értékesítése és továbbfejlesztése természetesen a háború utáni időkre maradt, amikor ismét szó lehetett nyílt munkáról és nemzetközi együttműködésről.

Ma már az a helyzet, hogy a mikrorengések állandó figyelése mind nagyobb mértékben egészíti ki, sőt váltja fel a rendes meteorológiai eljárásokat. Mint-hogy ugyanis a kisebb légköri zavarok is, amilyenek a trópusokon kívül, tehát Európa körül és a Földközi-tengeren lépnek fel, jellegzetes mikrorengéseket okoznak, ezekből a rezgésekből egyre pontosabban tudják meghatározni a depressziós központokat s tudják kiszámítani a levegőmozgás sebességét és irányát. Az új eljárás hordereje abból tűnik ki a legjobban, hogy amíg a „radar“ segítségével történő, eddig legmodernebb mérések hatósugara alatta marad a 200 kilométernek, addig a pontosan kiértékelhető mikrorengések 3—4.000 kilométer távolságból is befutnak a megfigyelő állomásra.

Mindaz, amit elmondottunk, újabb bizonyosság arra, hogy az emberi kultúrát valójában mindig az u. n. „tisztá tudomány“ viszi előbbre, az a tudományos kutatás, amelynek célja egyáltalán nem, vagy nem elsősorban a gyakorlati hasznosság. Világos, hogy a társadalmat is, meg az egyént is az „alkalmazott tudomány“ érinti közelebről, de ennek haladása már az előbbinek következménye. Ami a tisztánlátást olykor zavarja, az,

hogy az alkalmazott tudomány is sűrűn vet fel problémákat, amelyeket a tiszta tudománynak kell megoldania, vagyis a két-fajta tudomány folytonosan összefügg egymással. Így merült fel a mikrorengések esetében is két újabb kérdés. Az egyik, hogy milyen természetűek azok az okok, amelyek a mikrorengéseket kiváltják, a másik, hogy miféle mechanizmus viszi át az energiát a légkörből a földet borító vízrétegre, majd a föld szilárd kérgére, és pedig oly jelentős hatásokkal, hogy a kéreg megmozdulását óriási távolságban is észlelni tudják a műszerek. A válasz mindkét kérdésre túlhaladja az egyetlen szaktudomány területét. A geofizika, a meteorológia, az oceanográfia és a szeizmológia művelőinek kell összefogniuk. Ehhez szolgált most bevezetőül az a zártköri nemzetközi tudományos hét, amelyet november végén az „Accademia Pontificia“, a pápai természettudományos akadémia Rómában rendezett.

Kevés olyan keserves kérdése van a pedagógiának, mint az ifjúság u. n. nemi nevelése. El kell ismernünk, hogy a katolikus életszemlélettől egészen távolos körökben is sok dicséretes törekvés hullámszik körülötte, az eredmények azonban változatlanul Aristotellest igazolják, aki az emberiség történetében elsőnek figyelmeztetett arra, hogy az erényesség nem a tudáson, hanem a gyakorláson múlik. „Igazságosak leszünk — úgymond —, ha igazságos dolgokat, bátrak, ha bátor dolgokat művelünk, mértékletesek, ha mértéklet tartunk dolgainkban.“ Így válnak ugyanis szokássá a helyesnek felismert magatartásaink, ez pedig azért fontos,

mert a szokás mindig erősebb az egyén rendes — és nem rendkívüli — akaratánál. S nyilvánvalóan ez az oka annak, hogy pusztán a nemi fevilágosítás és a nemi kisiklásokból vagy ferdülésekből származó betegségek és bajok feltárása, ha még olyan komoly és „decens” formában történik is, nem tudja megvédeni az ifjúságot rossz szokások kialakításától. Agostino Gemelli, a milánói katolikus egyetem rektora, már régebben, kereken tíz évvel ezelőtt kimutatta, hogy nem sokat érnek az étrendi és fürdési szabályok, a testezés és a kemény fekvőhely sem, ha ezeket nem úgy tekintjük, mint csupán kiegészítő eszközöket. Annak a szülőnek és nevelőnek, aki egyedül vagy főképpen a fokozott tevékenységben, a táplálék adagolásában és a nemi képesség egyéb gyöngítésében bízik, sejtelve sincs arról, hogy ezen a téren évezredek tapasztalatok halmozódtak fel, amelyek nem tűrik a hallatlanba vételt. Ijesztő példaként hozta fel Gemelli, hogy az óceánon túl egyes pedagógusok már ujjatlan keztyűt is kieszeltek, amelyet lefekvéskor rá kell kötni a gyermek kezére. Az ilyen és hasonló találmányok csak fölösleges gyötrelmet jelentenek a gyermeknek — állapította meg a világhírű pszichológus —, mert egyesegyedül az akaratnak zsenge korban megkezdett, lelki értékekre alapozott gondos nevelése birkózhatik meg többé-kevésbé sikeresen a nemi ösztön ártalmas megnyilatkozásaival.

De nézzük csak, micsoda meglátásokhoz jutott azóta is a pszichológia és a szociológia. *Redeo Mondini* ír erről abban az érdekes tanulmányában, amelyet a *Vita e Pensiero* tett köz-

zé. Ami a nemi nevelés kérdésében a közelmúlt pedagógusait annyira megzavarta, kétségkívül a Freudra visszanyúló lélektan pansexualizmusa volt. Ennek a rendkívül egyoldalú felfogásnak ma már jóformán csak Freud lánya, Anna Freud az egyetlen ismertebb hirdetője. Adler és Jung, De Ruggero és Emil Ludwig egyformán állást foglaltak ellene. A pszichoanalízis híveinek 1950-ben tartott második kongresszusán is Emilio Salvadi nemcsak tévedésnek mondotta a pansexualizmust, de mint „hamis vádat” a kongresszus nevében vissza is utasította. S nagyon helyesen — írja Mondini —, mert ha igaz is, hogy a tudatalatti pansexualizmus kétségtelenül fontos mozzanata a pszichopatológiának, normális körülmények között semmi ok a feltételezésére. A legkiválóbb pszichológusok egyetértének ma abban, hogy a pansexualizmusra épített pedagógia egyenesen megrontja, vagy megrontaná az ifjúságot, amelynél a szerelmi megnyilatkozások a látszatok ellenére is sokkal kevésbé érzékiek, mint a felnőtteknél. Egyébként is tapasztalati tény, hogy bármilyen világnézetű csoportról legyen szó, minden nemes idealizmus a fiatalokat hatja át leginkább.

A magasabb állatok lélektani vizsgálata tévedésnek mutatja ki azt a feltételezést is, mintha az emberi és az állati ösztönök az értékrend azonos fokán állnának. Az állati ösztön ugyanis az emberivel ellentétben rögzített erejű és az állat nem ismeri ösztönözöttségeinek célját. Ha az embernél is előfordulnak ösztönös rögzítettségek, ezek — bármelyik ösztönről legyen szó — mindig a személyes megskából erednek. Az embernél

tehát nem annyira az ösztönök, mint a szokások a döntők. És ha bizonyos is, hogy a szokások az ösztön vak erejének jellegét ölthetik, élesen fennáll a különbség a felelősség tekintetében. A rossz szokásokért való egyéni felelősséget csak a vissza nem utasított vagy vissza nem utasítható kedvezőtlen nevelkedési környezet esőkkentheti, illetve oldhatja fel teljesen, de a környezet változásával és akaratil erőszakkal az eredeti kedvezőtlen behatások is legyőzhetők. Mondini szerint nem beszélhetünk az ösztönök „szublimálásáról” és „visszanyomásáról” sem, hanem csak szokásokról, amivel nem tagadjuk az ösztönt, mint az egyik összetevőt, de igenis tagadjuk azt, hogy egyedül az ösztön határozná meg a szokásokat. A nemi életben is találhatunk bőven szokásokat, amelyeknek vajmi kevés a közük a nemi ösztönhöz. A szadizmusban például sokkal nagyobb szerepet visz a tiltott dolgokhoz vonzódás, mint az ösztön gerjedelme. A szodomában és a kisebb eltérésekben is az egyéné és a környezete a felelősség, szinte semmi a természeté. Ha csak nem minősítjük természetiek a gyilkosságot is, mondvan, hogy a kéz, amely a ravaszt meghúzta, a természet rendjébe tartozik.

A környezeti behatásokat elemelve Mondini megállapíthatónak véli a szülők jökora hányadának azt a szörnyű hibáját, hogy nem gondolnak arra, mily rendkívülien koránérett és érzékeny a gyermek mindazok tekintetében, amik a nemiséggel kapcsolatosak. Lélekbúvárok közlései szerint a pszichoanalitikus kezelési alá vett neurotikusok zöme elmondja, hogy gyermekkorában megfigyelte a szülők nemi aktusait. S annál

elítélendőbb az ilyen szülői nemtörődomség s annál nyomasztóbb a miatta szenvedett lelki sérülés, mert a modern civilizáció és a mai életkörülmények amúgysem kedveznek a nemi rendeltetés kívánt mérvű leplezésének. Hivatkozik Mondini arra, hogy ma Olaszországban az iskolásleányok átlag 11 éves korukban kapják meg változásukat. Fölöttebb sajnálatos dolog, mert míg értelmük és akaratuk csupán az életkorukhoz illő nemi érzéseik szinte a felnőtté, ami erősen diszharmonikus teszi személyiségüket. Itt tehát — holmi pansexualizmus alapján — még mondogatják is nekik, vagy — minden elmélet nélkül — gyakorlatilag tanúsítják előttük, hogy a nemi ösztönök leküzdhetetlenek, akkor holt bizonyos, hogy vagy hamaros eltévelyedésekkel, vagy a 18–20 éves korra súlyos neurozissokkal kerülünk szembe.

Ezekre a tényekre is utal Mondini, amikor megállapítja, hogy a nemi nevelés kérdésében a legújabb tudományos kutatások lenyegileg „rehabilitálták” a hagyományos keresztény felfogást. A helyes eljárás az, ha a nemi felvilágosítás terén az éppen csak szükségesre szorítkozunk, egyébként pedig minden lehető megteszünk, hogy eltereljük az elmét a nemiséggel összefüggő gondolatokról. S amire leginkább kell ügyelnünk, az, hogy semmiképp se „legalizáljuk” a gyermeknél ezeket a gondolatokat. Utóbbi nem is olyan nehéz feladat, mert ma már bizonyított tény, hogy a serdülő fiatalok nevelés és oktatás címén általában nem igénylik a nemi ismereteket. Louttit professzornak az „Année Psychologique” 1947-es kötetében közreadott statisztikája szerint a fiataloknak mindössze 18.9%-a nyilatkozott

úgy, hogy szívesen fogadta a felnőttek felvilágosításait, a nagy többség inkább panaszkodott miatta. Cesare L. Musatti pedig 1949-ben megjelent „Trattato di psicoanalisi” c. könyvében a gyermeki lélek „különösen súlyos és következményekben terhes traumás ártalmait” közé sorozza azt, ha a gyermeknek kérés és kérdezés nélkül adnak bármiféle, önmagára is vonatkozó nemi felvilágosítást, s ugyanígy azt is, ha kérésére és kérdezésére csak úgy nyersen és „kapásból” világosítják fel. Hogy mivel magyarozzuk, mellékes, lehet rajta elmélkedni, de kétségtelen tény, hogy a serdülők a „nem-értés színlelésével” fogadják felnőttek részéről még az olyan tájékoztatásokat is, amelyek már régen ismertek előttük. Mindenesetre úgy tűnik fel ez, mint védekezés olyasmi ellen, amit a fiatal lélek ösztönösen „sértőnek” érez.

Gemelli is figyelmeztet arra, amit különben mindannyian tapasztalhattunk, hogy amilyen szívesen fecsegnek egymásközt nemi dolgokról az egynemű fiatalok, épp olyan kínosan kerülnek felnőttekkel az efajta társalgást. S nem is baj, hogy így van — állapítja meg Mondini —, mert — s ez megint érdekes mozzanat — a felnőttek gondolatainak nemi tartalma még a szavak azonossága mellett is egészen más, mint a fiataloké. A fiatalok egyszerűen beleérték abba a sexuális áramlásba, amely a természet rendje szerint szükséges és el nem kerülhető. Persze, hogy foglalkoznak azzal, amit magukon és magukban tapasztalnak, ez azonban eredetében csupa ártatlan ösztönösség. Am ugyanakkor nyílik meg előttük az igazában „emberré levésnek”, az ösztönösségből kiemelkedésnek feladata

is, s ez az a feladat, amely megkívánja a szülők és nevelők szeretetteljes, okos segítségét. Az általános és közvetlen, időre előírt vagy tanrendszerű nemi felvilágosítás, a lehetséges kisiklások és a következményes betegségek elrémítő tárgyalása azonban semmiképp sem segítség. Mindezt ma már nem tekinthetjük másnak, mint a közelmúlt egyik legnagyobb pedagógiai botlásának. Annak a nevelésnek és támogatásnak, amelyre a fiataloknak valóban szükségük van, a nemi erkölcsösség kialakítására kell irányulnia, a nemi erkölcsösség pedig ha egyik legfontosabb oldala is, de mégis csak az egyik oldala az egész emberi erkölcsösségnek.

•

Az idei év január 13-ával fejezték be hivatalosan Olaszországban a centenárius *Spontini*-ünnepeket, amelyeknek középpontjában „a Spontini-tanulmányok első nemzetközi kongresszusa” állott. Ki volt ez a Spontini? Egyik nagy lexikonunkban a következőket találtuk: „Spontini, Gasparo, olasz operakomponista. Született Majolatiban 1774 november 14-én, meghalt ugyanott 1851 január 14-én. „La Vestale” c. operája megnyerte a Napóleón által alapított operai nagydíjat. Nagy színpadi sikere volt „Ferdinand Cortez” és „Olympia” c. művével. 1810—1814-ig a Théâtre de l’Impératrice igazgatója, 1820—41-ig a berlini Hofoper főzeneigazgatója volt, de mert összeférhetlensége miatt a közönséget is magára haragította, nyugdíjazták, mire Párisba, majd szülőhelyére vonult. Élete végén megsiketült.” Ugyanez a magyar lexikon hat szerzót is megnevez, akik még a mult században megírták Spontini élet-

rajzát, s utal Richard Wagnerre, aki visszaemlékezéseiben nagy teret szentel az olasz zeneköltőnek. Spontini tehát mindenképen érdekes egyéniség lehetett, abból pedig, hogy most, száz év múltán nemzetközi kongresszust is rendeztek a művei tanulmányozására, arra kell következtetnünk, hogy kiemelkedő tehetség is volt.

Mindezt meg is erősítették azok a beszámolók, amelyek a centenáris eseményekről olvashattunk, de eléggé meglepő módon nem abban a vonatkozásban, mint amelyre számítottunk. A kongresszus előadói például egyöntetűen elismerték, hogy Spontini adta meg a döntő lökést a modern „nagy opera” stílusának kialakulásához, de a többség felfogása szerint nem a zenéjével, hanem a színpadi technikájával. Rendezői leleményessége és díszletező újításai nélkül muzsikája nem ragadta volna magával a közönség képzeletét. Mutatja ezt, hogy Spontinét éppen a kortársak értékelték s azok is csak a külföldön, míg hazájában soha nem tudott népszerűsége emelkedni s minden kultúrtörténeti érdeme ellenére Olaszországban sokáig meg is feledkeztek róla. Nagyon valószínűnek kell azonban tartanunk, hogy Spontini otthoni elszigeteltségébe főleg személyi mozzanatok játszottak bele, a művésznek az a mások érzékenységét nem tekintő megszállottsága, amelyet mint „összeférhetetlenséget” a lexikon is felemlít. S ezzel jutottunk ahhoz a ponthoz, amely miatt Spontini valójában magára vonta figyelmünket.

Filippo Caffarelli értekezett a kongresszuson arról a beadványról, amelyet Spontini „Javaslatok az egyházi zene reformjára” címmel 1839-ben nyújtott át

a római Szent Cecilia-akadémiának. Spontinét ugyanis, aki buzgó katolikus volt, felháborította, hogy színházra tették akkoriban az olasz templomokat. Az egyházi zene teljes alányatlásának és a közizlés megromlásának ideje volt ez. A tömeghatásra utazó karmesterek attól sem riadtak vissza, hogy általánosan ismert színpadi darabokat játszassanak a liturgikus szertartások alatt, beleértve olyan operai nyitányokat, indulókat, sőt táncokat is, amelyek sem művészi, sem vallási szempontból nem illettek oda. Az egészséges zenei hagyomány legtudatosabb védője akkoriban Pietro Ostini bíboros volt. Vele közölte előbb elgondolásait Spontini is. A bíboros mindjárt bemutatta a művészt XVI. Gergely pápának, aki helyesléséről és pártfogásáról biztosította őt. Így jött létre az említett javaslat, amelyet Spontini, mint a bevezetésben állította, névszerint felsorolt több kartársával előzetesen megbeszélt. Minden amellett szól azonban, hogy ilyen megbeszélés vagy nem történt, vagy ha igen, akkor csak négy szemközt és nem a kellő formában. Spontini ugyanis nem annyira a konkrét teendőket fejtette ki, mint inkább a konkrét visszaéléseket pécezte ki, főleg pedig azokat a megtorló intézkedéseket jelölte meg, amelyekkel az egyházi hatóságnak biztosítania kellene a templomi zene tisztaságát. Utalva VII. Sándor pápa 1665-ös bullájára, Spontini kemény büntetéseket követelt azokra a karmesterekre, akik a reform életbeléptetése után is megsértették a hagyományt. Első alkalommal 100 scudo lett volna a büntetés, ami óriási összeg, ha meggondoljuk, hogy az egyházi büntetések akkoriban 3 scudó-

val kezdődtek. S a javaslat szerint ennek a pénznek egynegyedét jutalmul kapta volna a „titkos feljelentő”. Ha pedig már másodszer vétett a karmester, nemcsak állását veszíti, de egyszersmindenkorra kizárták volna bármiféle egyházi alkalmazásból. Ám még ez sem elegendő. Nagyon súlyos esetben a karmestert — hangzott Spontini javaslata — külön teszi fenyítésben (!) kell részesíteni.

Igazán nem csodálkozhatunk azon, hogy ez a beadvány, amely tipikusan egy elmúlt világ légkörét tükrözte és semmiben sem számolt az emberi gondolkodás változásával, elsőpró erővel

Spontini ellen fordította hazájában az egész zenei világot. Még azokat a javaslatait sem voltak hajlandók megtárgyalni, amelyek valóban helyesek voltak. Így azt, hogy a zeneiskolákat lássák el külön egyházzenei tanszékekkel, vagy hogy állítsák fel Rómában az egyházi zene központi könyvtárát. Bainsi apát, a „Capella Sistina” híres igazgatója ekként nyilatkozott: „A római templomokban divó zenét meg lehet és meg is kell reformálni, de nem úgy, hogy olyasvalakitől vegyük a szabályait, aki Poroszországból érkezett.” Pedig Bainsi azok között volt, akiknek együttérzését Spontini bizonyosnak hitte.

VALÓBAN IGAZ FÉRFIU, aki nem a sajátmagára, hanem a népére áradó kegyelmet kereste, hiszen jómaga már kívánton-kívántság törékeny testének kötelekeiből kioldódni, még csak arra várt, hogy megláthassa a Megígértet. Tudta, hogy boldog az a szem, amely Őt megláthatja. Karjába vette Őt, és Istenláldó szóval mondta: Most bocsásd el, Uram, szolgádat igéd szerint békeségben. — Nézd ezt az igaz embert, aki mintegy be van zárva testének, ennek az élő sírboltnak börtönébe, mennyire szeretne föl-oszlani, hogy megkezdhesse a Krisztussal együttlételet. Mert föl-oszlani és Krisztussal együtt-lenni sokkalta jobb a földi létnél. (Szent Ambrus: Gyertyaszentelőre.)

ES IME, volt Jeruzsálemben egy ember, Simeonnak hívták, igaz és istenfélő ember, aki várta Izrael vigasztalását. (Lk. 2, 25.) — Nemcsak az angyalok, nemcsak a próféták, nemcsak a pásztrok, hanem az igaz öregek is tanúságot tesznek az emberré született Úr mellett. Minden életkor, mindkét nem s a csodás események építik a hitet. Ott a magtalan szül, itt a szűz; ott megszólal a néma, és Erzsébet prófétál, itt a mágus végez imádat; ott a méhbe zárt repes, itt az élemedett özvegynek ajka nyílik vallo-másra s az öreg igaz férfiú várakozik. (Szent Ambrus: Gyertyaszentelőre.)

DAMIANI SZENT PÉTER (Február 23)

Ő volt az, akit senki nem fogadott szívesen, amikor megjelent a földön. Még az édesanyja sem. Egyik bátyja az örökséget feltette tőle: „Hát ez minek jött, mikor eddig is allg fértünk a házban!” Az anya elbúsult, megvonta tejét a csecsemőtől s csak egy szomszédasszony korcholására kezdte újra táplálni a félig éhenveszett, félig megfagyott kisdedit. Aztán, ahogy cseperedett, egyik bátyja vette magához a kis árvát s gyötlörte, ütötte-verte. Kisebbit bátyja, később ravennai esperes aztán iskolába adta, megjáratta vele Pármát, Faenzát; kálából e derék Damján iránt ettől fogva nevezi magát Péter a „Damján Péterének”, Petrus Damiani-nak. A tanuló hamarosan tanítóvá érik: nagy híre kel, tanárai s tanulótársai előtt előadásokat tart; aztán, hogy tanítani kezd, tanítványok, „kliensek” serege lődul hozzá s fizeti meg jó pénzzel a leckéit. Péter a legjobb úton van ahhoz, hogy egyike legyen a tizenegyedik századi Itália kiváló mestereinek. Benne azonban „allior jam cura insiderat”, magasabb gond lakozott: Isten „az égiek csodálatos vágyát önlötte szívébe”. Kezdi „testét kemény önmegtadadásokkal a lélek szolgálatára szorítani”. Itáliában ekkor áll delelőjén a remeteség: délen Szent Nilus, északon Szent Romuáld szigorú példája ragadja magával a lelkeket. Fontavellana is ilyen virágzó remetetelep; ennek két lakójával találkozik s ekkor érik meg benne az elhatározás: szakít a világgal s beöltözik hozzájuk. De előbb kipróbálja, elég erős-e. „Nehogy úgy lássék, alaptalanul lát neki ekkora dolgoknak: mint bölcs és okos férfiúhoz illik, előbb meg akarta tapasztalni, el tudja-e majd tűrni a monasztikus élet fáradalmait”. — olvassuk egyik legendájában. „Itt a világot feledve — Úgy beledztem a remeteségbe, — Hogy minden étkem az olajfa nedve, — S hőt, faoyot tűrve, elmékedni unszolt — Lelkemnek minden kívánsága-keve” — mondja majd e próbareteteség helyére, az Adria-parti Mária-monostorra célozva Dantének, a Paradicsom huszonegyedik énekében. Negyvennapos vezeklés után bevonul Fontavellánába. Már mint priort s kora egyik legnagyobb egyházi tekintélyét, teszi meg a pápa 1058-ban ostiai bíboros-püspöknek s biz aztán rá több fontos követséget: Milano s az ambróziánus egyház ügyeinek rendezését, Henrik császár botránysos válási tervének megátlását, Ravenna hűségére térítését. Ő vállalja, amit az Euház s a lelkek érdekében vállalnia kell; de szíve a remete-magányba vonja: ide tér vissza, lemondva a püspökségről, itt van ő otthon, nem „a világi gondok lermájában”, hanem „a magány isteni szemlélődésének édességében”, amely felé — mondja — minden tevékenység csak út és ösvény. „Gyakran úgy fölajnyított az isteni szeretet tüze, hogy szerettem volna a test hirtönét tüstént szét-törni s annak homályából az örökkévalóság fényébe sietni... Gyakran szemlélttem lelkem odaadó szemléletével a szövekekkel állvert, kezeszen függő Krisztust s ajkammal mohón itam föl csöppőb vérért. S ha mind el akarnám mondani, amit lát'nom adatott, akár Meaváltónk leaszentebh emberségéből, akár elmondhatatlan dái dicsőségéből, előbb véaetér a nap, mintsem a véaére jutnék”. 1072-ben, szülővárosa, Ravenna ügyeinek rendezéséből hazatérőben halt meg Faenzában, hatvanöt esztendő s korában.

SÁR ÉS ARANY

Ötödikes gimnazista lehettem. Egy téli estén történt, amikor házfeladataimmal viaskodtam, anyám foltozott, a nővérem valami könyvet szerzett az este s mindjárt bele is bujt.

Komisz téli idő volt. Az asztal közepére tett petróleumlámpa meg-megpislant, ahogy a rosszul záró ablakokon keresztűlszaladt a szél. Már feködni készültem, amikor látom, hogy nővérem a hajábfent pántlika esokrával törölgeti a szemét.

— Mit bögsz? — kérdeztem, de nem elég csendesen, mert édesanyám is meghallotta és megelőzte a szólásban:

— Már megint könyveskedik!... Majd mindjárt bevágom a tűzbe, csak el ne tedd!...

— Óh, édesanyám!... Maga se tudja, hogy miért, csak mindjárt tüzel. Olvasná csak el ezt itt ne... Mintha csak valóságos rólunk írták volna!...

Nem szaporítom a szót. Percek múlva összébbhajoltunk az asztal felett s én fenszóval olvastam az Érdekes Újság Dekameronjának azt az elbeszélését, melynek Hét krajeár volt a címe.

Ez volt az én első találkozásom Móricz Zsigmonddal.

A második meg az, amikor később egy tanárom elkobozta tőlem ugyanezt a könyvet. Az esti tábortűznél szereitém volna belőle felolvasni a Hét krajeárt.

Ettől kezdve gyakori találkozásaim valának Móricz-cal főként műveiben s vele személyesen is egynéhányszor. Legutoljára nem sokkal halála előtt egy szűkebbkörű népfőiskolai ankéton, ahol szó került az ő Magvető címen megjelent irodalmi kiskatéjáról s egy felszólalásban szóvá tettem ennek a kiváló

munkának hiányzó katolikus passzusait.

Mivel azokban a napokban jelent meg egy neves katolikus publicista kirohanása Móricz ellen, az én felszólalásomat könynyen vették volna a másvallású jelenlévők felekezeti akadékoskodásnak, Móricz pedig személye ellen irányuló támadást láthatott volna benne. Azért tartottam szükségesnek ebben a felszólalásban kitérni arra a cikkekre s elmondani azt, hogy a katolikus fiatalok nem értenek egyet vele. Hiszen, aki olvasta a Rózsa-regény két kötetét, annak észre kellett vennie, hogy Rózsa Sándor alakja csak ürügy volt a nagy mondani-
valóhoz.

Móricz a megbeszélés után nagyon melegen megszorította a kezem. Akkoriban nagyon keserűen járogált és nemigen beszélt. Ugyhogy csak a tekintetéből olvashattam ki, amit mondhatott volna: a Magvető dolgában lehet valami igazság, a másik ügyben meg báresak igazad lenne!

Többé nem találkoztunk! Egy bombatámadásos éjszakán itthagytott bennünket, hogy minden vitánkat immár nélküle vigyük tovább.

Mindezt csak azért mondtam el, hogy nem volt ám olyan egyszerű a mi nemzedékünk katolikus magyarjainak Móricz Zsigmonddal találkozniok. De az igazság kedvéért meg kell vallani, hogy nehány művétől eltekintve Móricz Zsigmond sem igen igyekezett megnyerni a katolikus érdeklődést. Főként azokat a fiatalokat hozta sokszor zavarba, akiket erőteljesebben foglalkoztatott a magyar parasztság ügye, de egyáltalán a magyar társadalom élete és

képletei s akik a magyar szellem és lélek örök csúcsai felé kívántak tekinteni, de úgy, hogy a teljesebbet, a hamisítatlant lássák s amikor az irodalom nyújtotta lehetőségekkel is gazdagítani próbálják népi és magyarságélményüket, ne érezzék lepten-nyomon, hogy abból népünk lelkének és kultúrájának egyik fontos összetevője, a *természeteletti* látás hiányzik, vagy éppen arra fröccsenik sár. A legjobb íróktól azt várták, hogy a magyar nép vallásos élményvilága is kapjon műveikben irodalmi kifejezést, hogy a magyar emberben ne csak azt ábrázolják kiválóan, ami sár, hanem találják meg benne azt is, ami arany.

Dehát nem túlzás-e éppen Móricztól várni ezt, aki neveltetésénél, környezeténél, jól megvasalt racionalizmusánál fogva sem volt erre alkalmas? Tőle, aki édesanyjáról így ír: „Ő mindent lenézett s megvetett, a szó szoros és legtisztább egyértelmű jelentése szerint gyűlölt, ami a fizikai rend megbontására, a megszabott s törvényesen fenntartott rendszer rontására irányult. Ezért a katolicizmust is úgy tekintette, mint őszinte népbuhtitást, sőt lélekrombolást és szörnyűséget.” (Kelet Népe, 1942. júl. 1.)

Másutt is ír erről a karácsonyi betlehemezéssel és a karácsonyfával kapcsolatban: „A Nagy Alfordön nem volt fenyőfa. Mikor a feleségem karácsonyfát állított a legelső karácsonyon, édesanyám azt hitte, meg kell halnia. Elszédült: rohamot kapott és ecetes vízzel kellett a szívét s a homlokát mosogatni. Hogy az ő fia behódolt a bálványimádó pogányoknak.” (Életem regénye.)

Ennek ellenére és mindannak ellenére, ami írásaiban ezt a ri-

deg magatartást igazolhatja, azt mondom, hogy nem sok idő kellett volna már ahhoz, hogy Móricz Zsigmond zsenije ezt az adósságot is leróhatta volna a magyarság felé. Műveinek olvasása közben gyakorta támad olyan érzésünk, mintha ez az író egy óriásmadár lenne, aki hatalmas szárnyaival csak a fák magasában repdes, pedig olyan föntre is repülhetne, ahová már szabad szemmel nem látnak fel a népek.

Életének vége felé csapott is nehányat ez a szárny a természetfeletti magosságok felé.

Amikor emlékezetes kirándulásait tette a spiritiszta szeánszok felé és erről egy riportorozatban be is számolt, azt írta a Kelet Népeben: „Az ember nem hiszi, hogy a világnak vége van azzal, amit lát. Annyi tapasztalatunk van, hogy látókörünkön, sőt érzékszerveink értékelésén túl is van tudnivaló, hogy valami olthatatlan szomjúság van bennünk a misztikus valóságok után!”

1940-ben, amikor a szegedi havi búcsúra mentem, utazás közben megpillantottam Móriczot. Utitársaim tréfásan jegyezték meg, hogy csak nem a búcsúba jön ő is?

Bizony, hogy odament! Még aznap este láttam az alsóvárosi templom környékén búcsúsokkal beszélgetni. Kissé nagyollotta az alsóvárosi templomot. Túl van méretezve! — mondotta. Miért építették ezt ilyen nagyra? — Másnap kapta meg rá a feleletet, amikor 35–40 ezerre tehető imádkozó és éneklő tömeg szorongott a templom körül.

Bálint Sándorral vacsorázott az egyik duttonban — alkalmi vendéglőben — és sűrűn elővette az elmaradhatatlan kis jegyzetfüzetet és kurta ceruzacskát. Idehallatszott a búcsú-

sok szakadatlan éneklése és a leszálló éjszakában ez a forró, mindent átjáró vallásosság könnyekig meghatotta. Annyira, hogy kísérojének vallani kezdett. Elmondta, hogy őt a vallásos ember s egyáltalán a vallás, mint társadalomképző erő eddig nem foglalkoztatta. Amit itt most lát és átél, azzal még nem találkozott. (Még misztikus vallásos élményre is csak egyszer és futtában utalt, amikor az Erdély-trilógiában egy anabaptista lánykáról írt.)

Ugyanezen a búcsún Bálint Sándorék szolgálólányának szép rózsafüzért vett búcsúfiába, Anna néninek pedig — akitől annyi érdekes dolgot hallott a szegedi paprikástársadalom, a paprikakülük és vizimalmok világáról — egy imádságos könyvet ajándékozott és azt írta bele: „Kedves Anna néném sok boldog havi búcsút érjen. Szeged, 1940. Tisztelettel Móricz Zs.“

Nem érdekes-e, hogy ezt ugyanaz a Móricz Zs. cselekvé, ki a Kelet Népében le is írta: „A protestantizmusnak az volt a jelentősége, hogy kivette az emberek kezéből az olvasót és a górcsővet adta oda helyébe.“

Hogy mit jegyezgetett ott, az alsóvárosi templom környékén a kis noteszébe, azt nem tudni, mert egyéni rövidítésekkel, magagyártotta gyorsírással jegyzett. Rózsa-regényének első kötetében mindenesetre ezekről az élményeiről egy egész fejezetet írt. Többek között ezeket:

„Azok a szegények, akik ma is, meg minden augusztus ötödikén abban a nagy testi töredelemben végigvonulnak a puszta útjain s autók rohannak el mellettük és a modern élet kíváncsian néz le rájuk: valami bámulságos, valami megnyugtá-

tó és földfeletti érzéssel vannak eltelve.

S nem is gondolják, hogy ez a szent vándorlás egyúttal az ő szegény életüknek a megszépítése. A szoros útnak a megtágitása. A földi pornak égire változtatása.“ (Rózsa S. a lovát ugratja 352-354.)

Egy évvel később egy másik búcsújáróhelyen találkoztunk: Csiksomlyón. Nagyon sajnálta, hogy kissé megkésve érkezett le a havasokról, ahová Zsögödi Nagy Imre vitte fel juhnyírást és havasi pásztoréletet látni.

— Hallatlanul nagy dolog ez, — mondotta — amibe négyszáz év alatt sem fárad bele egy nép!...

Felháborította, hogy valami hivatalbéli ember le akarta parancsolni a csángókról a himzett kisködmönüket azzal, hogy „oláhos“. S volt még valami, ami felháborította. Valaki azt találta mondani, hogy a nagy körmenetben a legszebb volt a budapesti Ganz gyáriak árvalányhajás csoportja.

— Az ilyen embert be ne engedjétek ide többet! — morgott. Fogalma sincs arról, hogy itt mi történik!

Neki már volt!

Látó nagy szemei akkor már megpillantottak valamit abból, amit — sajnos — már csak későn és egy kissé idegesen keresett. Ahogyan nem lehet és nem szabad. De sürgette már az idő.

Itt-ott szétnyíllott előtte a természetfölötti világ kárpitja, de amit látott, vagy érzett, már nem írhatta meg. Hisszük, hogy ha írásaiban már nem is tehetette, de költőzködő lelkével utána-irramodott a fénylő Krisztusnak, hogy — miként Tamás — a sebekbe mélyessze újjait.

Magyar Ferenc

Felelős szerkesztő és kiadó: Sik Sándor.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

MEGRENDELŐINKHEZ. Nagyon kérjük kedves megrendelőinket, hogy ha kiadóhivatalunknál címváltozást jelentenek be, minden alkalommal közölgék régi címüket is. A lap folyamatos küldését csak így tudjuk biztosítani.

Antione de Saint-Exupéry (1901—1944) francia író és pilóta, a legújabb francia próza egyik mestere. Az ember és a gép kapcsolatát egészen új, humanista szellemben ábrázolja regényeiben, elbeszéléseiben és egyéni elmélkedő írásaiban. Két műve, a „Vol de Nuit” és a „Terre des Hommes” magyarul is megjelent, egy kötetben, „Egyedül a felhők felett” közös címmel. Saint-Exupéry-ről egyik következő számunkban külön tanulmányt fogunk közölni.

L. K. Egyik cikkünkre hivatkozva azt kérdezi, miért rossz az u. n. „fehér irodalom”. — A multszázadvégi és a századelejei betegesen individualista korszakban egész sor napisíkernek örvendő író magasztalta fel a festi gyönyört, az ember „jogát” a boldogságra, még akkor is, ha mások vérző jogain kellett érette átga-zolnia, a „kiélés jogán”, stb. stb. Ebben a korszakban ezekkel a béklyója vesztett, sekélyes érzékiséggel teli művekkel és a naturalizmus mindenütt csak bünt és sötétséget látó alkotásaival szemben egyesek a „fehér irodalmat” vélték szembeszegezhetni, mint egészséges orvosszert, ahelyett, hogy a valóságot, a realitást szegezték volna szembe a hazugsággal. A pánerotikától való menekülésnek ez az útja éppenolyan hazug volt, mint az az irodalom, amely ellen egyesek a „fehér irodalommal” akartak küzdeni. Az u. n. erotikusan individualista író meghamisította az élet leírásaiban, amikor erősen antiszociális érzelem- és gondolat-világába ágyazva valami olyannal csábítottá hőseit és szédítette olvasóit, ami a reális világban nem állhatott fenn. Az ellenpárt, a sokkal gyéribben olvasott „fehér irodalom” pedig egy kilúgozott, minden testiségtől mentes, limonádézú világot próbált több-kevesebb sikerrel szuggerálni olvasóinak. Sajnos, a fehér irodalmat sokan azonosítani próbálták a katolikus irodalommal, pedig Dantétól kezdve Huysmanson, Claudelen, Sigrid Undseten át máig a katolikus irodalom nagyjai sohasem „fehér irodalmat”, hanem keresztény meggyőződésen alapuló „reális” irodalmat írtak, azaz zsenijük a dolgok helyes látásában és leírásában mutatkozott meg. A fehér irodalom büne az, hogy hazug. Aki a valóságból kihagyja a rosszat, épen úgy hazudik, mint aki a jót hagyja ki. Minden bűnös, ami hazugságon alapszik. Az igazság elviselése, bármily nehéz is, éppen azért keresztény erény. Ma a nagykorú kereszténység küszöbén élünk. Gyermekeink serdülőkorukat megelőzően is felvilágosodottak már, még nekik sincs szükségük „fehér irodalomra”, nemhogy a felnőtteknek. Reális, emberi, minden élet-megnyilvánulással szembenező irodalomra van tehát szükségünk, amelyben test és lélek arányosan játsza szerepét. A kiskorú szemmértéknek megfelelő „fehér irodalom” azért is bűnös, mert a rajta felnövő fiatalságot konfliktusoknak teszi ki, mikor közzületlenül kerül szembe a könyörtelen valósággal. Az igazi katolikus irodalom szembe néz a valósággal és csak az igazságot hirdeti, de ezt hirdeti is minden nehézségen át.

S. T. Csak felületes szemlélet láthat nagy hasonlóságot a pogány római Vesta-szüzek, meg a keresztény női szervezetek tagjai közt. („Ezek is, azok is közösségben és tisztaságban élnek.”) A hasonlóságnál azonban sokkalta nagyobbak a különbözőségek. a) Vesta papnői merőben evilági érdekekért, az állami közösség anyagi és szellemi jólétéért szolgálják az isteni életnek jelképét, a tiszta és tisztító tüzet. Evilági érdekekért, nem pedig a maguk s az embertestvérek másvilági üdvösségeért, sem Isten országának már itt a földön minél több emberi szívben megvalósulásáért. — b) A Vestalisokat tisztaságuk megőrzésében nem a lelkek tisztaságos Völegényének kegyelme, tehát nem természetfölötti erő támogatja, hanem egyrészt szerepük fontosságának tudatára való ráneveltségük, másrészt az a szörnyű büntetés, amelyet a közösség mér rájuk, ha mocok esik tisztaságukon; az elevenen eltemetés. — c) Harminc évig tartó szolgálatuk alatt a szerelemről és a házasságról nem egy égi Jegyes kedvéért mondának le, hanem azért, mert életükkel utánozniok kell, meg kell jeleníteniök a tűz mögött rejő istenalaknak, Vestának (a görögök Hestijának), a család, majd az állami közösség oltalmazójának, szintén szerelemtelen, házasságtalan életét. — Bizonyára még az is érdekelheti Önt, miért volt Hestia-Vesta házasság nélküli istenasszony. Ennek okát a következőkben próbáljuk inkább megsejtetni, mint megmutatni. Ez az istennő a görög-római szellem térségében igen régi istenalak. Ezt több mozzanat is elárulja. Pl. nincs róla mythos, azt az egyetlen egyet kivéve, amely szerint Zeustól, főistenségre jutott édesöccsétől azt kéri, hogy mindörökre szerelmen kívül maradhasson. Nincs róla mythos, ahogy a primitívek Egy-Istenről sincsen. Aztán: a görögök minden áldozatukat a Hestianak szóló áldozattal kezdték annak jeléül, hogy „istenek előtti” istenalakot sejtettek benne. Továbbá: alakja annyira elszemélytelenedett, hogy főleg a rómaiaknál teljesen egybeolvadt jelképével, a tűzzel. Hestia-Vesta alighanem az ősi indo-európai Egy-Istennek, Eg-Atyának elnőiesített arculata, azé az ősi Egy-Istené, aki a primitívek szerint is házasságfölötti; természetesen, hisz Ő se nem férfi, se nem nő, hanem tiszta Szellem. Nos, ennek a házasságfölötti Hestia-Vestának, a családi s az államközösségi élet nemek fölött lebegő pártatlan oltalmazójának, szerelmen és házasság nélküli életét utánozzák, jelenítik meg Vesta papnői, édes-bús megszólalásból, a pogány római nagy családnak evilági virulása érdekében.

E. A. A budai Nagyboldogasszony templom fehér márvány szobráról azt tartja a hagyomány, hogy II. Ulászló rendelte meg, egy 1515-ben ellene megkísérelt merénylet emlékére. A törökök elől elfalazták, és csak Budavár visszafoglalásakor találták meg újból, amikor is a puskaporos torony felrobbantása alkalmával az az eléje rakott kőfal összeomlott.